ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ
Ἐσωτερικοῦ..... Δρ. 5.—Ἐξωτερικοῦ φρ.-χρ. 5
ΜΕΤΑ ΔΩΔΕΚΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΤΕΥΧΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Θ. ΤΣΩΚΛΗΣ

Πᾶσα διατριβὴ σχετικὴ τῷ σκοπῷ τῆς ἐφημερίδος μας δημοσιεύεται δωρεάν.

ΦΟΡΜΙΓΞ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΣ ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

«Ἐν κυμβάλοις χείλεσιν ἀγνοῖς, μουσικῇ τε καρδίας φόρμιγγι...».
(Κοσμᾶς ὁ Ἁγιοπολίτης)

ΕΤΟΣ Β'. — ΑΡΙΘΜΟΣ 15—16 | ΓΡΑΦΕΙΑ: 32—Ὁδῷ Πραξιτέλους—32 | ΑΘΗΝΑΙ, 15—31 Δεκεμβρίου 1903.

ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΤΟΥ 1903

Τοῖς πᾶσιν εἶνε γνωστὸν ὅτι, διὰ τῶν ἐτησίων ἐπιθεωρήσεων καὶ τῶν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς γινομένων στατιστικῶν ἐπὶ τῆς προόδου καὶ ἀναπτύξεως τῶν διαφόρων τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν γίνεται δῆλον ὁ βαθμὸς τῆς παραγωγικῆς δυνάμεως τοῦ πνεύματος ἑκάστου ἔθνους. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἠθικὴ καὶ ὑλικὴ εὐημερία τοῦ λαοῦ ἀπεικονίζεται ἐν ταῖς ἐπιθεωρήσεσι ταύταις ὡς ἐν εἰκόνι λαμπρᾷ, ἐφ' ἧς ὁ καλῶς ἐξησκημένος παρατηρητὴς δύναται ἀσφαλῶς νὰ προεικάσῃ ὁποῖον ἔσται τὸ μέλλον τοῦ ὅλου ἔθνους, καθόσον τοῦτο ὑπάρχει ἀδιαρρήκτως συνδεδεμένον μὲ τὴν εὐημερίαν τοῦ λαοῦ, ἥτις πάλιν εὐημερία δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῇ ἂν μὴ ὑπάρχῃ καὶ πρόοδος ἐν πάσῃ τέχνῃ καὶ ἐπιστήμῃ.

Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην αἱ ἐπιθεωρήσεις αὗται ἐνέχουσιν ὑψίστην ἐθνικὴν σημασίαν, ἐφ' ὅσον ὅμως αὗται γίνονται εὐσυνειδήτως καὶ μετὰ πάσης ἀμεροληψίας. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡμεῖς ἐπιχειροῦντες σήμερον νὰ ἐπισκοπήσωμεν τὴν ὅλην πρόοδον ἣν ἔλαβεν ἡ μουσικὴ ἡμῶν κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος πρὸς σύνταξιν τῆς παρούσης μουσικῆς ἐπιθεωρήσεως θὰ προσπαθήσωμεν νὰ φανῶμεν ἀμερόληπτοι ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ, ὅπως οὕτως ἡ ἀπεικόνισις τῶν πραγμάτων γείνῃ ὅσον οἷόν τε σαφής.

* * *

Τὸ διαρρεῦσαν ἔτος 1903 ἀνέτειλεν μὲ μίαν γλυκεῖαν ἐλπίδα περὶ βελτιώσεως τῆς κακῶς ἐχούσης μουσικῆς ἡμῶν ἔν τε τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ αὐτῆς. Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἀθηνῶν κ. Θεόκλητος ἔδωκε ἀφορμὴν εἰς τοῦτο, ἐπαγγειλάμενος ὡς γνωστὸν τὴν λῆψιν ριζικῶν μέτρων ἐκ μέρους τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν Συνόδου πρὸς περιστολὴν τοῦ ἀπὸ μακροῦ χρόνου κακῶς δημιουργηθέντος ἐν τοῖς Ναοῖς τῆς πρωτευούσης μουσικοῦ καθεστῶτος καὶ πρὸς ἐπιστημονικωτέραν διδασκαλίαν τῆς μουσικῆς ἡμῶν. Αἱ ἀγαθαὶ αὗται προαιρέσεις τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἀθηνῶν ἐγέννησαν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, παρὰ τῷ μουσικῷ κόσμῳ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἐπέστη πλέον ἡ λύσις τοῦ μουσικοῦ ζητήματος καὶ ἡ ἐκκαθάρισις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ παντὸς ξενικοῦ εἰσδύσαντος ἐν αὐτῇ τῇ ἀνοχῇ ἄλλων ἐν τοῖς μακαριστοῖς ἤδη ἀριθμουμένων. Μὲ τὰς ἰδέας δὲ ταύτας διετρέφοντο αἱ γλυκεῖαι ὄντως ἐλπίδες αὗται, ἕνεκα δὲ τούτου καὶ τὸ βλέμμα τῶν μουσικῶν καὶ φιλομούσων δὲν ἀπεστράφη ἔκτοτε τοῦ Μητροπολιτικοῦ μεγάρου, ἀφ' οὗ περ θὰ ἐξήρχετο ἡ θέλησις τῆς Ἐκκλησίας ἰσχυρὰ καὶ πάνοπλος διὰ νὰ συντρίψῃ τὴν θέλησιν τῶν ὀλίγων ἐκείνων φραγκολεβαντίνων, οἵτινες καὶ γλῶσσαν καὶ μουσικὴν κατέστρεψαν.

Ἐν ᾧ λοιπὸν τοιαῦται τινὲς ἐλπίδες οὕτω διετρέφοντο, ὅμως τὰ ἐπακολουθήσαντα γεγονότα διέψευσαν ὡς μὴ ὤφελε, ταύτας. Διότι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν ἀρχὴ σπεύσασα ἀπρομελετήτως νὰ μεταβάλῃ τὸ ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῷ τῆς Ἑλλάδος ὑφιστάμενον τότε μουσικὸν καθεστὼς ἐδημιούργησε ἀνελπίστως ἕτερον, τὸ ὁποῖον, ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη, οὐδόλως ἐπηρέασε τὰ ἐν τοῖς λοιποῖς Ναοῖς τῆς πρωτευούσης ὑφιστάμενα τότε, καὶ νῦν δυστυχῶς, μουσικὰ καθεστῶτα, παρ' ὅλον τὸν ὅλως ἀντίθετον χαρακτηρισμὸν ὅστις ἀπεδόθη εἰς τὸ γεγονὸς τοῦτο ὑπό τε τοῦ τύπου καὶ τῶν περὶ τὸν Σεβ. Μητροπολίτην. Ἡ ἐπελθοῦσα δὲ τότε ἄστοχος μεταβολὴ αὕτη προὐκάλεσε, ὡς ἦτο ἐπόμενον, σφοδρὰς συζητήσεις, αἵτινες κατέπαυσαν μόλις ἐρρίφθη ἡ ἰδέα τῆς ἱδρύσεως ἐνταῦθα Μουσικῆς Σχολῆς πρὸς μόρφωσιν ψαλτῶν. Ἐντεῦθεν ἄρχονται νέαι συγκινήσεις καὶ νέαι ἀναπτερώσεις τῶν μέχρι τότε διαψευσθεισῶν ἐλπίδων.

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης θέλων νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἰδέαν ταύτην ζητεῖ τὴν ἀρωγὴν τοῦ Ὠδείου Ἀθηνῶν. Τὸ Ὠδεῖον φαίνεται πρόθυμον νὰ ὑποβοηθήσῃ τὸ ἔργον τοῦ Σεβασμιωτάτου, ἀλλὰ ὑπὸ τὴν αἵρεσιν νὰ ἐξευρεθῇ ἡ γνησία Βυζαντινὴ μουσικὴ καὶ ὁ κατάλληλος ταύτης διδάσκαλος. Διὰ ταῦτα πάντα ἐπέρχεται συνεννόησις μεταξὺ Μητροπολίτου καὶ Διευθυντοῦ τοῦ Ὠδείου, ἀποφασίζεται δὲ νὰ μεταβῇ ὁ δεύτερος εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς μελέτην τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς. Πράγματι, ὁ Διευθυντὴς τοῦ Ὠδείου μεταβαίνει εἰς Κων)πολιν καὶ ζητεῖ παρὰ τῶν ἐκεῖ μουσικολόγων τὴν λύσιν τεχνικῶν τινων ζητημάτων μουσικῶν, δυστυχῶς ὅμως δὲν διαφωτίζηται οὗτος ἐπαρκῶς καὶ ἐπανέρχεται ἐκεῖθεν μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ Βυζαντινὴ μουσικὴ ὡς μὴ ἐπιστημονικῶς κατηρτισμένη δὲν δύναται τόγε νῦν ἔχον νὰ εἰσαχθῇ ἐν τῷ Ὠδείῳ ὡς μάθημα τρόπον τινὰ ἐπίσημον. Ἐν τούτοις γίνεται παραδεκτὸν νὰ εἰσαχθῇ αὕτη εἰς τὸ Ὠδεῖον ὅπως ἔχῃ, προσωρινῶς δὲ, μέχρι τῆς λήψεως ἄλλων μέτρων πρὸς ἐπιστημονικωτέραν διδασκαλιαν ταύτης. Τὸ Ὠδεῖον ἀποφασίζει νὰ χορηγήσῃ εἰς τὸν Μητροπολίτην αἴθουσαν, θρανία, πίνακας, φωτισμόν, ὑπηρεσίαν καὶ πλέον οὗ, ὁ δὲ Σεβασμιώτατος ἀναλαμβάνει τὰ τῆς μετακλήσεως ἐκ Κων)πόλεως ἱκανοῦ μουσικοδιδασκάλου καὶ τὰ τῆς μισθοδοσίας αὐτοῦ.

Μέχρι τοῦ σημείου τούτου τὰ πράγματα ἔβαινον ὁπωσδήποτε καλῶς, παρ' ὅλας τὰς ἀντενεργείας ὀλίγων τινῶν, οἵτινες δῆθεν παρηγκωνίσθησαν μὴ προτιμηθέντες ὡς διδάσκαλοι τῆς Σχολῆς ταύτης. Ἀπὸ τοῦ σημείου ὅμως τούτου τὰ πράγματα περιπλέκονται. Διότι ἐνῷ ἀπεφασίσθη κατ' ἀρχὰς νὰ ἀφεθῇ ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἐκ Κων)πόλεως μετακληθησομένου μουσικοδιδασκάλου εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Πατριαρχείων, ὅμως ἐν τῷ ἀποσταλέντι πρὸς ταῦτα σχετικῷ ἐγγράφῳ τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν Συνόδου ἀνεφέρετο ὀνομαστικῶς ὁ μετακληθησόμενος μουσικοδιδάσκαλος, παρελίπετο δὲ ἡ δοθησομένη πρὸς αὐτὸν μισθοδοσία. Ἐννοεῖται δὲ οὕτω καὶ τὰ Πατριαρχεῖα ἐδεσμεύθησαν καὶ αὐτὸς ὁ ὀνομαστὶ μετακαλούμενος εὑρέθη εἰς δύσκολον θέσιν νὰ δεχθῇ τὴν πρόσκλησιν ταύτην μὲ ἄγνωστον μισθοδοσίαν. Σημειώσατε δὲ ὅτι, ἡ μισθοδοσία αὕτη ἀκόμη καὶ σήμερον δὲν δύναται ἐπακριβῶς νὰ ὁρισθῇ, καθόσον πᾶσαι αἱ πρὸς εὕρεσιν τῶν ἀναγκαιούντων διὰ ταύτην πόρων προσπάθειαι τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου δὲν ἐστέφθησαν ὑπὸ τῆς προσδοκωμένης ἐπιτυχίας. Οὕτως λοιπὸν ἐχόντων τῶν πραγμάτων, τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1903 εὗρε καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς Μουσικῆς Σχολῆς ἄλυτον δυστυχῶς.

Τοιαύτη τις ἐν συντομίᾳ ὑπῆρξε κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἡ ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ἀρχῆς δρᾶσις διὰ τὴν μουσικὴν ἡμῶν. Ἐὰν ἡ δρᾶσις αὕτη δὲν ἐπαρουσιάζε τὸ βεβιασμένον καὶ ἐν πολλοῖς ἀπρομελήτητον, βεβαίως ἡ κατάστασις τῆς μουσικῆς ἡμῶν θὰ ἦτο σήμερον διάφορος, τὸ δὲ ἀνατέλλον νέον ἔτος θὰ εὕρισκε ταύτην ὁπωσδήποτε βελτιουμένην, ὅτε θὰ ἦτο εὔκολον εἰς τοῦτο νὰ συμπληρώσῃ ὅ,τι τὸ προηγούμενον αὐτοῦ δὲν ἠδυνήθη. Τότε δὲ καὶ μόνον θὰ ἠδυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ εἴπωμεν ὅτι καὶ ἡ μουσικὴ ἡμῶν ἐπέδειξεν ἐν τῷ τόπῳ ἡμῶν πρόοδον ὁπωσδήποτε σημαντικὴν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος. Ἀλλὰ νῦν ὅτε τὴν διαδοχὴν τῶν ἐτῶν διαδέχεται ἡ αὐτή, ἂν μὴ χείρω, κατάστασις τῆς μουσικῆς τί νὰ εἴπωμεν ;

* * *

Ἀντιθέτως ὅμως πρὸς τὴν ὅλως ἄκαρπον ταύτην δρᾶσιν τῶν ἁρμοδίων, τὴν συσκοτίσασαν μᾶλλον ἢ διαλευκάνασαν τὸν μουσικὸν ὁρίζοντα, προβάλλεται ἡ ἰδιωτικὴ δρᾶσις ὡς σημεῖον εὐοίωνον διὰ τὸ μέλλον καὶ τὴν πρόοδον τῆς μουσικῆς. Τῆς ἰδιωτικῆς ταύτης δράσεως ἔχει τινὰ νὰ ἐπιδείξῃ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος.

Ἡ ἡμετέρα ἐφημερίς, ἔργον τοῦτο τῆς ἰδιωτικῆς δράσεως, συνεχίσασα τὴν ἔκδοσίν της καὶ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος συνεκέντρωσεν ἐν ταῖς στήλαις αὐτῆς ὅ,τι ἐποικοδομητικὸν διὰ τὴν μουσικὴν ἡμῶν ἐφιλοτέχνησεν ὁ κάλαμος τῶν ἁπανταχοῦ φερεπόνων μουσικολόγων συνεργατῶν της.

Ὁ γνωστὸς μουσικοδιδάσκαλος κ. Ι. Θ. Σακελλαρίδης θέλων νὰ ἀκουσθῶσι γνησιώτερον ἐν τῇ Εὐρώπῃ τὰ δημώδη ἡμῶν ᾄσματα ἐπεχείρησε κατὰ τὰ τὰ τέλη τοῦ λήξαντος ἔτους μουσικὴν περιοδείαν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἡ περιοδεία αὕτη, ἔργον καὶ τοῦτο ἰδιωτικῆς δράσεως, τὰ μέγιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῆς μουσικῆς ἡμῶν· διότι διὰ ταύτης ἐδόθη μία ἔτι ἀφορμὴ ὅπως θαυμασθῇ ὑπὸ τῶν εὐρωπαίων ὁ προγονικὸς ἡμῶν θησαυρὸς διὰ τὸν ὁποῖον οὐδέποτε οἱ ἁρμόδιοι ἔδωκαν τὴν ἀπαιτουμένην προσοχήν.

Ταῦτα εἶνε τὰ δύο ἀξιοσημείωτα γεγονότα ἅτινα ἐπετελέσθησαν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἐν σχέσει πρὸς τὴν μουσικὴν ἡμῶν. Βεβαίως ταῦτα μόνα δὲν ἀποτελοῦσι πρόοδον τῆς μουσικῆς ἡμῶν, οὐχ ἧττον ὅμως δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἀπαρχὴ τῆς προόδου αὐτῆς· καθ' ὅσον διὰ τούτων διανοίγεται εὐρὺ τὸ στάδιον διὰ τοὺς θέλοντας νὰ ἐργασθῶσιν ὑπὲρ τῆς μουσικῆς ἡμῶν.

Καὶ ἤδη ἐξ ὅλης τῆς συντόμου ταύτης μουσικῆς ἐπιθεωρήσεως ἐξάγει τις ἐν συμπέρασμα, τὸ ἑξῆς: ὅτι, τὸ νέον ἔτος 1904 παραλαμβάνει παρὰ τοῦ προκατόχου του μόνον τὴν ἰδιωτικὴν δρᾶσιν ἐν τῷ ζητήματι τῆς μουσικῆς δεδοκιμασμένην καὶ ἱκανὴν νὰ μεγαλουργήσῃ ἐκεῖ ὅπου ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Πολιτεία τῆς Ἑλλάδος στρέφει τὰ νῶτα.

Ἐν Ἀθήναις 30 Δεκεμβρίου 1903.

Ι. Θ. Τ.

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

Ἐὰν αἱ πληροφορίαι ἡμῶν εἶνε ἀληθεῖς, τὸ ζήτημα τῆς ἱδρύσεως ἐνταῦθα Μουσικῆς Σχολῆς προσκρούει κυρίως εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῶν ἀναγκαιούντων πόρων διὰ τὴν μισθοδοσίαν τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετακληθησομένου μουσικοδιδασκάλου.

Τὸ ὀλέγον ζήτημα ναυαγεῖ

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης ὁ ἀναλαβὼν τὴν ἐξεύρεσιν τῶν πόρων τούτων εὑρίσκεται σχεδὸν πρὸ ἀδιεξόδου· διότι αἱ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου προτάσεις του δὲν γείνονται πανταχοῦ τόσον εὐμενῶς ἀποδεκταί. Ἡ Κυβέρνησις τοῦ στρέφει τὰ νῶτα δυστυχῶς, οἱ προγάστορες Ἡγούμενοι τῶν διαφόρων μονῶν τοῦ κλείουν τὴν πόρταν, τὸ δὲ Ὠδεῖον τοῦ παρέχει πίνακας μόνον καὶ κιμωλίας, κατ' οὐδένα δὲ λόγον χρηματικὴν ἀρωγήν. Ὡς βλέπετε, εἰς τὸν εὐλογημένον αὐτὸν τόπον οὐδεὶς ἐννοεῖ νὰ ὑποβοηθήσῃ ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον τὸ ἔργον τοῦ ἄλλου. Καὶ ὅμως ἂν τύχῃ νὰ ἀκούσητε ἕνα ἕκαστον τούτων

συζητοῦντα περὶ μιᾶς οἱασδήποτε ἰδέας θὰ τὸν θαυμάσητε καὶ θὰ τὸν ζηλεύσητε διὰ τὰ εὐγενῆ ὑπὲρ τῆς ἰδέας ταύτης αἰσθήματά του τὰ ὁποῖα μάλιστα δὲν κωλύεται οὗτος νὰ κοινολογήσῃ καὶ διὰ τοῦ πομπωδεστέρου ἀκόμη τρόπου. Ἐνῷ δὲ τοὺς ἀκούετε οὕτω συζητοῦντας, ὅμως, ὅταν πρόκειται νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἰδέας ταύτης ἀπὸ κοινοῦ, φαίνονται ἀδιάφοροι, ὡς νὰ μὴ πρόκειται περὶ ἰδέας δι' ἣν ἐξέφερόν ποτε γνώμην, ἢ ὡς νὰ μὴ πρόκειται περὶ ἰδέας δι' ἣν ἀνακινουμένην πάντοτε παρουσιάζονται κοπτόμενοι. Ὕστερον λοιπὸν ἀπὸ ὅλα ταῦτα τίς δύναται νὰ εὕρῃ λογαριασμὸν μὲ τοιούτους ἀνθρώπους;

Ὑπερβολικαὶ ἀξιώσεις

Τὸ ζήτημα τῆς ἱδρύσεως ἐνταῦθα Μουσικῆς Σχολῆς παραμένει ἔτι ἄλυτον καὶ δι' ἕνα ἔτι λόγον ὁπωσδήποτε σοβαρόν. Ὁ δὲ λόγος οὗτος εἶνε αἱ ὑπερβολικαὶ ἀξιώσεις ἃς προβάλουσιν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑποψήφιοι μουσικοδιδάσκαλοι διὰ τὴν Μουσικὴν ταύτην Σχολήν. Ἐννοοῦμεν τὴν μισθοδοσίαν τούτων ἣν οὗτοι ἀξιοῦσι νὰ ὑπερβαίνῃ τὰς πεντακοσίας δραχμάς. Ἀλλ' ἡ ἀξίωσίς των αὕτη ὑπερβαίνει πᾶν ὅριον λογικῆς· διότι μὲ τόσον ποσὸν οὐδ' αὐτοὶ οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι τοῦ Κράτους μισθοδοτοῦνται. Ἀπατῶνται δὲ ἀπάτην οἰκτρὰν, ἐὰν οὗτοι ἔχουσι τὴν ἰδέαν ὅτι μόνον εἰς τὰς κεφαλάς των κατασκηνοῦται ἡ μουσικὴ σοφία, ὥστε διὰ τοῦτο νὰ δικαιῶνται εἰς ὅ,τι παραλόγως ἐξαιτοῦσι δι' ἀμοιβήν των, καθόσον οὐδεὶς τούτων εἶνε οὐρανοκατέβατος κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον. Ἐὰν δὲ σήμερον οἱ ἀναλαβόντες τὴν ἵδρυσιν τῆς Μουσικῆς Σχολῆς καταφεύγουσι πρὸς αὐτούς, τοῦτο γίνεται ὄχι διότι δὲν ὑπάρχουν ἐνταῦθα ἢ ἀλλαχοῦ ἱκανοὶ μουσικοδιδάσκαλοι, ἀλλὰ διότι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ Ὠδεῖον ἐξεδήλωσαν ἐπιθυμίαν νὰ μορφώσωσι τοὺς ἱεροψάλτας μας κατὰ τὸ ὕφος τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον ὑποτίθεται ὅτι κατέχουσι κάλλιον παντὸς ἄλλου μουσικοδιδασκάλου οἱ ἐν Κων)πόλει τοιοῦτοι, ὡς πλησιέστερον πρὸς τὴν πηγὴν εὑρισκόμενοι.

ΠΕΡΙ ΔΗΜΩΔΟΥΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

Ἡ δημώδης ποίησις ἑκάστου ἔθνους ἐστὶν ὁ καθρέπτης καὶ τὸ κυριώτερον γνώρισμα τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς διανοητικῆς αὐτοῦ ἀναπτύξεως. Καὶ ὅσον μὲν αὕτη τυγχάνῃ ἀφελής, φυσική, ἀνεπιτήδευτος, ἀπέχουσα γραμματικῶν σχολαστικοτήτων καὶ τεχνικῶν καλλωπισμῶν, τόσον καὶ πλείω χάριν ἔχει. Ὁ ποιητὴς ἐμπνεόμενος ἐκ τῆς ἀναλόγως ζωηρᾶς καὶ γονίμου αὐτοῦ φαντασίας προσπαθεῖ φυσικῶς νὰ ἐξωτερικεύσῃ τὰ ἐκ τῶν βιωτικῶν ἀναγκῶν καὶ ἄλλων ποικίλων τῆς φύσεως ἀφορμῶν διάφορα τῆς ψυχῆς πάθη καὶ αἰσθήματα διὰ τῆς μητρικῆς αὐτοῦ γλώσσης. Ἡ φύσις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ὁδηγεῖ τοῦτον εἰς τὴν αὐτοσχέδιον καὶ ἔρρυθμον παράστασιν τῶν ποικίλων ψυχικῶν παθῶν. Ἐν τῷ ἐξάλλῳ αὐτοῦ ποιητικῷ οἴστρῳ ὁμιλεῖ πλέον ἡ καρδία. Ἡ γραμματικὴ οὐδόλως δεσμεύει οὐδὲ χαλινοῖ τὴν διάνοιαν· ἄλλως οἱ γραμματικοὶ κανόνες εἰσὶν ἀπόρροια τῆς ποιήσεως πρϋπαρξάσης τῶν γραμματικῶν παρατηρήσεων. Καὶ ἀπόδειξις ὅτι ἀναδείκνυνται ἐνίοτε ποιηταὶ ἀγράμματοι ἐξόχου ποιητικῆς φαντασίας. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τῆς ποιήσεως μόνης οὐκ ἔστι δυνατὸν τὰ διάφορα ταῦτα συναισθήματα νὰ παραστῶσι τέλεια καὶ ἀκριβῆ, ἰδοὺ πρὸς ἐπικουρίαν καὶ συμπλήρωσιν ἔρχεται ἡ μουσικὴ χρωματίζουσα ἐπὶ τὸ τελειότερον καὶ δίδουσα αὐτοῖς ζωήν. Καὶ δύνασθε μὲν ἀληθῶς νὰ ἐννοήσητε διὰ λέξεων καὶ καταλλήλων φράσεων τὸ ἄλγος, ὅπερ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ αἰσθάνεταί τις, ἀλλ' ἐὰν διὰ λιγυρᾶς φωνῆς ἀκούσητε καὶ τὸν μελῳδικὸν αὐτοῦ στεναγμόν, δὲν ἔχετε τελειοτέραν τὴν τῆς ἀλγηδόνος εἰκόνα; Δύναταί τις ἀτυχῶν νὰ διεκτραγῳδήσῃ ἐν ὅλῃ τῇ ὑψιπέτιδι αὐτοῦ φαντασίᾳ τὰ δεινοπαθήματα, τὴν λύπην, τὴν δυσθυμίαν του, ἢ καὶ ἀντιστρόφως εὐτυχῶν νὰ ἐκφράσῃ τὴν χαράν, καὶ ἀγαλλίασιν καὶ λοιπὰ θυμικὰ πάθη, ἀλλ' ὁποία ἡ χάρις, ὅταν ἡ ἔκφρασις συνοδεύηται ὑπὸ ρυθμικῆς μελῳδίας δυναμένης καταλλήλως, ὡς ἄλλαι ἀκτῖνες τοῦ Ραῖτγκεν, νὰ εἰκονίσῃ καὶ τὰ πλέον λεπτεπίλεπτα καὶ μυχιαίτατα τῆς ψυχῆς συναισθήματα καὶ παραστήσῃ τὴν φύσιν αὐτῶν ζῶσαν! Παρέστητέ ποτε εἰς καλύβην πτωχοῦ νεκροῦ, ἵνα ἴδητε τὴν ἀτυχῆ αὐτοῦ μητέρα, ἢ ἀδελφήν, ἢ ἄλλην τινὰ συγγενῆ θρηνῳδοῦσαν καὶ νὰ μὴ συγκινηθῆτε καὶ κλαύσητε, ὅσον ξένος καὶ ἀπαθὴς ἐκ φύσεως καὶ ἂν εἶσθε, ἀκούοντες τὸ θλιβερὸν καὶ σπαραξικάρδιον ἐκεῖνο θρηνῶδες ᾆσμα; Ἐτύχετέ ποτε εἰσελθόντες εἰς χωρικὴν καὶ *πτωχικὴν* καλύβην, (τονίζω τὴν λέξιν πτωχικήν, διότι συνήθως οἱ πλούσιοι καὶ εὐγενεῖς!! ἀπαρέσκονται εἰς τὰς γνησίας καὶ Ἑλληνικωτάτας δημώδεις ἕξεις καὶ μελῳδίας) ἵν' ἀκούσητε τὴν μητέρα λικνίζουσαν τὸ ἑαυτῆς τέκνον καὶ συνδυάζουσαν τὸ τετράμετρον ἰαμβικόν

Νάνι νάνι, νάνι νάνι,
τὸ παιδάκι μου νὰ κάμῃ.
Ἔλα ὕπνε 'γάλι 'γάλι
'ς τοῦ παιδιοῦ μου τὸ κεφάλι

καὶ ἄλλα παραπλήσια ποικίλων ρυθμῶν μετὰ γλυκυτάτης ἁρμονικῆς μελῳδίας, πρὸς ἣν εὐαρέστως διατιθέμενον τὸ νήπιον ἰσοκρατεῖ καὶ τοῦτο ἐν συμφωνίᾳ παραδιδόμενον ἡδυπαθέστατα εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Μορφέως; Ἐπιλείψει δ' ἡμᾶς ὁ χῶρος ἐνταῦθα ἀναφέροντας τοιαύτας εἰκόνας τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου, ἐν ὅλαις ταῖς περιστάσεσιν ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἕλληνος μέχρι τῆς τελευταίας αὐτοῦ κατοικίας ὑπό τε ἰδιωτικὴν καὶ ἐθνικὴν ἔποψιν, καθ' ἃς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἀνέκαθεν τυγχάνει ὀξύτατον καὶ γονιμότατον ἔν τε τοῖς ποιήμασι καὶ ταῖς μελῳδίαις.

Ποίησις λοιπὸν καὶ μουσικὴ εἰσὶ δύο ἀδελφαί, αἵτινες συνηνωμέναι ἀποτελοῦσί τι τὸ τέλειον. Ἐὰν δὲ ταύταις συμπαρομαρτῇ, ἐν εἰδικαῖς περιστάσεσι, καὶ ἡ ἐξαδέλφη αὐτῶν ζωγραφική, ὢ! τότε οἱ τὰ Χερουβὶμ μυστικῶς εἰκονίζοντες προαγόμεθα ἔτι μᾶλλον πρὸς τὸ θεῖον προσεγγίζοντες. Τούτου δ' ἕνεκα καὶ οἱ θεόπνευστοι ἡμῶν Πατέρες εἰσήγαγον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τὴν ζωγραφικήν, τὴν ποίησιν καὶ τὴν μουσικήν, ἵνα διὰ τῆς τριάδος ταύτης ὑπερφυῶς ὑμνῆται καὶ δοξάζηται τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς αὐτοῦ ὄνομα.

Κατὰ συνέπειαν δὲ τὰ δημώδη ἡμῶν ᾄσματα ἔχουσι διπλῆν τὴν ἀξίαν, ποιητικήν τε καὶ μουσικήν. Ἡ γλῶσσα αὐτῶν ἐν γένει συγκρινομένη πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἐστὶν αὐτὴ αὕτη κατὰ φύσιν, δυναμένη προσφυῶς νὰ παρομοιωθῇ πρὸς γυναῖκα εὔσωμον καὶ καλλίμορφον, ἥτις ἐν τῷ ρεύματι τῶν αἰώνων, ὑπὸ δυσμενεῖς καὶ ἀτυχεῖς περιστάσεις, ἀπεκδυομένη ὁσημέραι τὴν ἐν τῇ ἀκμῇ καὶ δόξῃ αἰγλήεσσαν καὶ ἄμεπτον αὐτῆς ἀμφίεσιν περιεβάλλετο καταρρέουσα, ὡς μὴ ὤφελε, ράκη, διατηρήσασα ὅμως αἰκιζομένη καὶ διασώσασα ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ καταδρομῇ ἀκέραια καὶ ἄθικτα τὰ κύρια καὶ οὐσιώδη αὐτῆς χαρακτηριστικὰ ἤτοι τὸν ἀνεξάντλητον πλοῦτον καὶ θησαυρὸν τῶν λέξεων, τοὺς τύπους, τὸ πνεῦμα, καὶ τὰ μέτρα ἐνιαχοῦ οὐ διάφορα. Ἀλλὰ πρὸς τί καὶ διὰ τὴν μουσικὴν νὰ μὴ εἴπωμεν παρόμοιόν τι, ἀφ' οὗ αὕτη ἀναπόσπαστος τυγχάνει τούτων ἀναλογούντων πρὸς τ' ἀθάνατα τοῦ Ὁμήρου ἔπη, ἅπερ πρὸς τὴν φόρμιγγα ἔμελπον οἱ περικλεεῖς ἐκεῖνοι ἀοιδοὶ Φήμιος Δημόδοκος καὶ λοιποί; Οἵτινες, ἐν παρόδῳ εἰρήσθω, ἐπὶ τοσοῦτον ἐγεραίροντο, ὥστε καὶ θεῖοι προσωνομάζοντο. Τοῦ δὲ πλουσίου τὸ μέγαρον καὶ ἡ ταπεινὴ τοῦ πτωχοῦ καλύβη ἦσαν ἠνεωγμένα αὐτοῖς ἐξ ἴσου παρέχοντα ἀφειδῶς πάντα τὰ ἐπιτήδεια καὶ ὑποδεχόμενα τούτους μετ' ἀπαραμίλλου φιλοξενίας, ὡς πολλαχοῦ ὁ ἴδιος Ὅμηρος ἀναφέρει.

«Κῆρυξ δ' ἐγγύθεν ἦλθεν ἄγων ἐρίηρον [ἀοιδὸν
»Δημόδοκον λαοῖσι τετιμένον· εἷσε δ' [ἄρ' αὐτὸν
»μέσσῳ δαιτυμόνων, πρὸς κίονα μακρὸν [ἐρείσας.
»Πᾶσι γὰρ ἀνθρώποισιν ἐπιχθονίοισιν [ἀοιδοὶ
»τιμῆς ἔμμοροί εἰσι καὶ αἰδοῦς, οὕνεκα [ἄρα σφέας
»οἴμας Μοῦσ' ἐδίδαξε, φίλησε δὲ φῦλον [ἀοιδῶν.»

Ἀλλ' ὁποία φεῦ! τοῖς νῦν ἀντίθεσις!

Τοιαύτης λοιπὸν ἐν συνόψει καὶ γενικαῖς γραμμαῖς οὔσης τῆς φύσεως τῶν δημωδῶν ἡμῶν ᾀσμάτων εὐχόμεθα ἐν ἀλγούσῃ καρδίᾳ, ὅπως τὰ ἁπανταχοῦ διεσπαρμένα τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου τοιαῦτα κειμήλια, πρὶν ἢ ταφῶσιν ἐκ τῆς ὀλιγωρίας τῶν ἁρμοδίων ὑπὸ τοῦ ρεύματος τοῦ **πιθηκισμοῦ**, μετὰ θρησκευτικοῦ ζήλου ἑκασταχόχεν περισυλλέγωνται, ὡς τὰ πάλαι ἐπὶ Πεισιστράτου καὶ τονίζωνται ὅσον ἔνεστι πιστῶς, ἵνα, ἐὰν ἡμεῖς μὴ εὐτυχήσωμεν ἐν τῷ διακαεῖ ἡμῶν ἔρωτι ἀπολαῦσαι τοῦ ποθουμένου κατὰ τὸ βραχύβιον τοῦτο στάδιον, καταλίπωμεν τοὐλάχιστον τοῖς μεταγενεστέροις ὡς ἐπιτήδειον συγκριτικὴν ὕλην πρὸς τὰ μαγευτικὰ ἐκεῖνα ἀριστουργήματα τῆς ὑπερτάτης διανοητικῆς ἀνατάσεως, καὶ τὰ παναρμόνια τῶν ἀθανάτων ἡμῶν προγόνων μελῳδήματα.

Ἔγραφον ἐν Μουρλᾷ (Αἰγίου) τῇ 10 Δεκεμβρίου 1903.

Δημ. Περιστέρης
Ἰατρός, Ἠπειρώτης

ΜΕΛΕΤΑΙ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

περὶ τοῦ ρυθμοῦ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν μελῶν

ὑπὸ

ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΟΥ Γ. ΠΑΧΕΙΔΟΥ
Καθηγητοῦ τῆς Μουσικῆς Σχολῆς τοῦ ἐν Κων)πόλει Ἐκκλησιασ. Μουσικοῦ Συλλόγου.

(Συνέχεια ἴδε φύλλα 11 καὶ 12)

Ὁ ρυθμὸς τοῦ Ἀργοῦ Εἱρμολογικοῦ μέλους τετράσημος.

Μέχρι πρὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος περίπου ἔτους εἶχον καὶ ἐγὼ τὴν αὐτὴν γνώμην, ἣν εἶχον καὶ ἔχουσι πάντες σχεδὸν οἱ ἐνταῦθα ἱεροψάλται, ὅτι δηλαδὴ τὸ ἀργὸν εἱρμολ. μέλος ψάλλεται διὰ τοῦ δισήμου ρυθμοῦ· διότι ὁμολογουμένως οἱονδήποτε μάθημα καὶ ἂν θὰ δοκιμάσῃ τις νὰ ψάλλῃ εἴτε ἐκ τοῦ Εἱρμολογίου, εἴτε καὶ ἀπὸ μνήμης ἐκ πείρας, τὸ μέλος πάντοτε εὐοδοῦται πληρέστατα διὰ τοῦ δισήμου ρυθμοῦ καὶ αὐτὸν τὸν δίσημον ἐκτελεῖ καὶ ἡ κίνησις τῆς χειρὸς τοῦ ψάλλοντος, ἀργὸν εἱρμολογικὸν μέλος σχηματίζουσα τακτικώτατα διαδοχικὴν σειρὰν θέσεως καὶ ἄρσεως.

Ἀλλὰ τὸ φαινόμενον, ὅπερ ἐν τῷ συντόμῳ εἱρμολ. μέλει εἶχεν ἐπισύρει τὴν προσοχήν μου, τὸ αὐτὸ φαινόμενον καὶ ἐνταῦθα ἐκίνησε τὴν περιέργιάν μου· διὰ νὰ γίνω δὲ καταληπτὸς λαμβάνω παραδείγματά τινα, ἤτοι τὸ αὐτόμελον κάθισμα: «τὸν τάφον σου Σωτὴρ» καὶ τὴν καταβασίαν τῆς Δ' ᾠδῆς τῇ Κυριακῇ τῆς ὀρθοδοξίας: «ἐπαρθέντα σε ἰδοῦσα ἡ ἐκκλησία». Ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς ψαλμῳδίας τούτων ἐν ἀργῷ Εἱρμολ. μέλει, ἐν μὲν τῷ καθίσματι εἶδον ὅτι αἱ πλεῖσται συλλαβαὶ τοῦ κειμένου ἀναλύονται εἰς δύο ἐμμελεῖς φθόγγους,

«τά α φο ον σου ου σω ω στρα α τι ι ται αι κλπ.»

τινὲς ἀναλύονται εἰς 4 ἐμμελεῖς φθόγγους ὡς «τὴρ. = ση η η ηρ, ῶ = ω ω ω ω. Ἐπίσης καὶ εἰς τὸν Εἱρμὸν «ἐπαρθέντα σε», πλεῖσται συλλαβαὶ ψάλλονται διχρόνως ὡς «θέν, τα, σε, ι, σα, η, εκ, κλπ. κλπ.», ὀλίγαι ψάλλονται τετραχρόνως ὡς «δοῦ, σί, ον, σύ, νης, κλπ.», ὀλίγισται δὲ εἶναι αἱ ψαλλόμεναι τριχρόνως καὶ μονοχρόνως ὡς «α ε» (ἐκκλησί (α ε) πιστωυροῦ).

Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἔτι περισσότερον ηὔξησε τὴν περιέργειάν μου, ὅτε ἐν τῷ αὐτῷ Εἱρμολογίῳ παρετήρησα ὅτι τὸ προσόμοιον κάθισμα «Ἄόρατε κριτὰ» δὲν ἔχει ὅλας τὰς σχετικὰς τῷ αὐτομέλῳ συλλαβὰς ἀναλελυμένας εἰς 4 ἐμμελεῖς φθόγγους, ἀλλ' ἔχει τὴν συλλαβὴν «δρῶν» (ἀνδρῶν) ἀναλελυμένην εἰς 6 ἐμμελεῖς φθόγγους· ἐπίσης καὶ ὁ ἀοίδιμος Γ. Ρεδαιστινὸς ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ ἐκδοθείσῃ «Μεγάλῃ ἑβδομάδι» τὰς σχετικὰς συλλαβὰς τοῦ τε αὐτομέλου καὶ τῶν προσομοίων τὰς ἔχει οὐχὶ διὰ 4, ἀλλὰ δι' 6 χρονικῶν παλμῶν, ἤτοι· τὴρ = τη η η η η ηρ. δρῶν = δρω ω ω ω ω ων.

Ἦτο βεβαίως ἀνάγκη νὰ ἐννοήσω διὰ διαφόρων δοκιμῶν, ἂν τὰ ἀνωτέρω πάντα συμβαίνωσι χάριν καλλωπισμοῦ, ἢ ἐπιβάλλονται παρὰ τοῦ ρυθμοῦ, καὶ συνάμα νὰ ἐξακριβωθῇ μετὰ λόγου, ποία εἶναι ἡ κανονικὴ ἀνάλυσις καὶ ἂν εἰς 4 ἢ εἰς 6 χρονικοὺς παλμοὺς δέον αὕτη νὰ περιορίζηται.

Παραλείπων νὰ ἀναφέρω καὶ ἐνταῦθα ἐν λεπτομερείᾳ τὰς δυσκολίας καὶ τὸν ἀγῶνα, ἅτινα ὑπέστην εἰς τὰς διαφοροτρόπους δοκιμάς, περιορίζομαι, νὰ ἐκθέσω εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς φίλης «Φόρμιγγος» τὸ πόρισμα τῶν μελετῶν μου, ὅπερ εἶναι τὸ ἑξῆς.

Αἱ ἀνισόχρονοι αὗται ἀναλύσεις τῶν συλλαβῶν δὲν γίνεται παρὰ τοῦ μελοποιοῦ χάριν καλλωπισμοῦ, ἀλλὰ γίνονται μόνον χάριν τοῦ τετρασήμου ρυθμοῦ. Ὁ μελοποιὸς διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἀργοῦ εἱρμολογικοῦ μέλους θὰ λάβῃ πάλιν ἐκ τοῦ κειμένου τὰς συλλαβὰς ἀνὰ δύο ἀρχόμενος ἀπὸ τονιζομένης· ρυθμὸν ἔχει μόνον τὸ τετράσημον· τὰς 2 συλλαβὰς ἀναλύει ἑκατέραν εἰς δύο ἐμμελεῖς φθόγγους, οὕτως ἔχει 4 χρονικοὺς παλμούς, δι' ὧν σχηματίζει πόδα μελικὸν τετράσημον. Ἐνίοτε ἀντὶ νὰ ἀναλύσῃ ἑκατέραν τῶν δύο συλλαβῶν εἰς 2 ἐμμελεῖς φθόγγους, ἀναλύει τὴν μίαν εἰς 3 ἐμμελεῖς φθόγγους, ἀφίνει δὲ τὴν ἑτέραν μονόχρονον, καὶ οὕτως ἔχει πάλιν τὸ ὅλον 4 χρονικοὺς παλμοὺς ἀπαρτίζων δι' αὐτῶν τὸν τετράσημόν του. Αὐτὸς εἶνε ὁ ὅρος τῆς μελοποιΐας του ἐνόσῳ βλέπει ὅτι τὸ κείμενον τοῦ ᾄσματος εὐοδοῦται δι' ἀπαγγελίας τροχαϊκῆς· ὅταν ὅμως ἴδῃ ὅτι ἡ τροχαϊκὴ ἀπαγγελία προσκόπτει, θὰ προσκόψῃ δὲ ἡ τροχαϊκὴ ἀπαγγελία, ὅταν ἡ τονιζομένη συλλαβὴ ἀκολουθεῖται ὑπὸ 2 ἢ 4 ἀτόνων ἀπαρτίζουσα τρίσημον ἢ πεντάσημον τονικὸν πόδα, τότε τοὺς 4 ἐμμελεῖς φθόγγους θὰ τοὺς σχηματίσῃ ἐκ μιᾶς μόνης συλλαβῆς (ἢ τῆς τονιζομένης ἢ τῆς δευτέρας ἐκ τῶν ἀτόνων) καὶ ἀπαρτίζει οὕτω ἐκ τῶν 4 χρονικῶν παλμῶν τῆς μιᾶς συλλαβῆς ἕνα τετράσημον, ἐξακολουθεῖ δὲ σχηματίζων ἄλλον τετράσημον ἐκ τῶν ὑπολειφθεισῶν 2 ἢ τεσσάρων συλλαβῶν, ὡς ἄνω ἐρρέθη, διατὶ δὲ ἐκ μιᾶς μόνης συλλαβῆς ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ σχηματίζει τὸν τετράσημόν του, πράττει τοῦτο μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ φέρῃ τὴν κατόπιν τονιζομένην συλλαβὴν εἰς τὸ πρῶτον σημεῖον τοῦ τετρασήμου τὸ καὶ ἰσχυρότερον· ἐὰν δὲ δὲν πράξῃ οὕτω, τότε θὰ ἴδῃ τὴν κατόπιν τονιζομένην συλλαβὴν πίπτουσαν οὐχὶ ἐπὶ τοῦ πρώτου, ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ τρίτου σημείου τοῦ τετρασήμου, ὅπερ ἄτοπον· εἰς τὸ αὐτὸ ἄτοπον θὰ πέσῃ καὶ ὅταν τὴν ἀνάλυσιν τῆς συλλαβῆς τὴν ἐπεκτείνῃ εἰς 6 χρονικοὺς παλμούς, κανονικὸν ὅθεν τὸ ἀναλύει εἰς 4 ἐμμελ. φθόγγους.

Καθὼς δὲ εἰς τὸ σύντομον εἱρμολ. μέλος ὁ μελοποιὸς χάριν καλλωπισμοῦ διχρονίζει 2 πλησιεστάτας ἀλλήλαις κειμένας συλλαβάς, καὶ πράττει τοῦτο μόνον ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἀρτίων τονικῶν ποδῶν, οὕτως ἀπαραλλάκτως καὶ ἐν τῷ ἀργῷ εἱρμολ. μέλει ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἀρτίων τονικῶν ποδῶν ποιεῖται τὸν καλλωπισμὸν εἰς 2 πλησιεστάτας ἀλλήλαις κειμένας συλλαβὰς ἀναλύων ἑκατέραν αὐτῶν οὐχὶ εἰς 2, ὡς τοῦτο ἔπραξεν ἐν τῷ συντόμῳ, ἀλλὰ εἰς 4 ἐμμελεῖς φθόγγους, διότι ὁ ρυθμός του ἐνταῦθα δὲν εἶνε δίσημος ἀλλ' εἶνε τετράσημος.

Λάβωμεν ἤδη ἓν παράδειγμα καὶ ἴδωμεν ἂν ὅλοι οἱ ἀνωτέρω κανόνες ἐφαρμόζωνται μὲ τὰς περιπτώσεις των.

«Ἐπαρθέντα σε ἰδοῦσα ἡ Ἐκκλησία ἐπὶ σταυροῦ τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης, ἔστη ἐν τάξει αὐτῆς εἰκότως κραυγάζουσα, δόξα τῇ δυνάμει σου Κύριε».

Ἀρχόμεθα ἀπὸ τῆς τονιζομένης συλλαβῆς «θέν» ἡ τροχαϊκὴ ἀπαγγελία μέχρι τῆς συλλαβῆς «ἰ» βαίνει ἀπροσκόπτως διότι αἱ συλλαβαὶ εἶνε 4, ἀριθμὸς δηλ. ἄρτιος· ἔλαβε λοιπὸν ὁ μελοποιὸς τὰς 2 συλλαβὰς «θέντα» ἀνέλυσεν ἑκατέραν εἰς 2 ἐμμελεῖς φθόγγους = θέ εν τα α ἀπέδωκε τὸ τονιζόμενον μέρος εἰς τὸ πρῶτον σημεῖον τοῦ τετρασήμου, ὅπερ εἶνε καὶ τὸ ἰσχυρότατον τῶν ἄλλων τριῶν, ἀπέδωκε τὸν δεύτερον ἐμμελῆ φθόγγον εἰς τὸ δεύτερον σημεῖον, τὸ καὶ ἀσθενές, ἀπέδωκε τὸν πρῶτον ἐμμελῆ φθόγγον τῆς δευτέρας συλλαβῆς «τα» εἰς τὸ δεύτερον σημεῖον τοῦ τετρασήμου, ὅπερ εἶνε καὶ τὸ ἡμίσχυρον καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὸ τρίτον τοῦτο σημεῖον τοῦ τετρασήμου ἐνίοτε ὁ μελοποιὸς ἀποδίδει καὶ τινας ἐλαφρῶς τονιζομένας συλλαβάς, εἰς δὲ τὸ τέταρτον ἀπέδωκε τὸν τελευταῖον ἐμμελῆ φθόγγον ὡς τὸ ἀσθενέστατον σημεῖον τοῦ τετρασήμου καὶ οὕτως ἀπήρτισε τετράσημον μελικὸν πόδα «θε εν τα α».

Τοὔτ' αὐτὸ ἔπραξε λαβὼν τὰς 2 κατόπιν συλλαβὰς «σε ι» καὶ ἐσχημάτισεν ἄλλον τετράσημον «σε ε ι ι» ὅτε δὲ ἔφθασεν εἰς τὴν συλλαβὴν «δοῦ» βλέπει ὅτι ἡ τροχαϊκὴ τοῦ κειμένου ἀπαγγελία προσκόπτει, διότι ὑπάρχει περιττὸς τονικὸς πούς σχηματιζόμενος ἐκ τῆς τονιζομένης «δοῦς» καὶ ἐκ τεσσάρων ἀτόνων «σα η εκ κλη» ἤτοι τὸ ὅλον 5 συλλαβαί· σχηματίζει ὅθεν μόνον ἐκ τῆς μιᾶς συλλαβῆς «δοῦ» ἕνα τετράσημον καὶ διὰ τοῦτο ἀνέλυσεν αὐτὴν εἰς 4 ἐμμελεῖς φθόγγους «δοῦ ου ου ου»· σχηματίζει κατόπιν ἄλλον τετράσημον ἐκ τῶν ἄλλων 2 συλλαβῶν «σα η» = σα α η η» καὶ ἄλλον τετράσημον ἐκ τῶν ἄλλων 2 συλλαβῶν «εκ κλη» = ε εκ κλη η» καὶ τοιουτοτρόπως κατορθοῖ, ἵνα φέρῃ τὴν τονιζομένην συλλαβὴν «σι» εἰς τὸ πρῶτον τὸ καὶ ἰσχυρὸν πάθος τοῦ κατόπιν τετρασήμου. Ἐὰν τὴν συλλαβὴν «δοῦ» τὴν ἀνέλυεν εἰς 6 χρονικοὺς παλμούς, θὰ ἔβλεπε τότε τὴν κατόπιν τονιζομένην «σί» νὰ πέσῃ εἰς τὸ τρίτον σημεῖον τοῦ τετρασήμου, ὅπερ ἄτοπον· ἐὰν μετὰ τῆς συλλαβῆς «δοῦ» ἐλάμβανε καὶ τὴν συλλαβὴν «σα» καὶ ἐκ τῶν 2 ἐσχημάτιζε τετράσημον, πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν ἀδιέξοδον θὰ περιήρχετο ἐν τῇ τονιζομένῃ συλλαβῇ «σί».

Φθάνει εἰς τὴν συλλαβὴν «σί» βλέπει κατόπιν 2 ἀτόνους «σί α ε» δηλ. σχηματίζεται τρίσημος τονικὸς πούς· ἐπειδὴ ὅμως ἐν τῇ ψαλμῳδίᾳ ἡμῶν δὲν ἐπιτρέπεται καὶ πούς μελικὸς περιττός, διὰ τοῦτο πάλιν ἐκ τῆς μιᾶς «σί» ἐσχημάτισεν ἕνα τετράσημον, ἄλλον δὲ τετράσημον ἐκ τῶν 2 ἄλλων συλλαβῶν «α ε»· ἐνταῦθα δὲ ἐπειδὴ τὴν συλλαβὴν «α» τὴν ἀνέλυσεν εἰς 3 ἐμμελεῖς φθόγγους, πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τοῦ τετρασήμου εἰς μόνον χρονικὸς παλμὸς τῷ ὑπολείπεται, διὰ τοῦτο τὴν συλλαβὴν «ε» τὴν ψάλλει μονοχρόνως καὶ οὕτως ἐσχημάτισε τὸν τετράσημον «α α α ε». Ὅταν φθάσῃ εἰς τὴν συλλαβὴν «ἡ» ἀντὶ νὰ τετραχρονίσῃ αὐτήν, τετραχρονίζει τὴν δευτέραν ἐκ τῶν ἀτόνων «ον» = ο ο ο ον. Ὡς δηλονότι ἔπραξε καὶ εἰς τὸ σύντομον εἱρμολ. μέλος τῆς αὐτῆς καταβασίας. Φθάνει εἰς τὰς συλλαβὰς «σύ νης» καὶ σχηματίζει καλλωπισμὸν ἐν ἀμφοτέραις, διότι ἐν ἀμφοτέραις αὐταῖς ἐγένετο καλλωπισμὸς καὶ ἐν τῷ συντόμῳ εἱρμολ. μέλει· τῶν ἐνταῦθα ὅμως ἐπειδὴ ὁ ρυθμὸς τοῦ μέλους εἶναι τετράσημος, διὰ τοῦτο καὶ ἑκατέραν αὐτῶν τὴν καλλωπίζει διὰ τετραχρονισμοῦ «συ υ υ υ» νη η η ης.

Ἐξακολουθήσατε, παρακαλῶ, ψάλλοντες τὸν εἱρμὸν μέχρι τέλους καὶ θέλετε ἴδει ὅτι πανταχοῦ, δι' οὓς ἀνωτέρω ἐξέθεσα λόγους καὶ ὑπὸ τὸν αὐτὸν ὅρον πάντοτε τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ τετρασήμου, ἐγένοντο οἱ τετραχρονισμοὶ τῶν συλλαβῶν καὶ οἱ διχρονισμοί.

Τὰ αὐτὰ ὅμοια καὶ ἀπαράλλακτα συμβαίνουν, διὰ τοὺς αὐτοὺς πάντοτε λόγους, καὶ εἰς τὸ αὐτόμελον κάθισμα «τὸν τάφον σου Σωτὴρ στρατιῶται τηροῦντες» κλπ.

Ἤδη ἀνοίξωμεν τὸ Εἱρμολόγιον Ἰ. Λαμπαδαρίου ἔκδοσις 1856 ἐν σελίδι 67, ἔνθα ὑπάρχει τὸ «ἐπαρθέντα σε ἰδοῦσα» μεμελισμένον εἰς ἀργὸν εἱρμολ. μέλος, καὶ ἐν σελίδι 428 ἔνθα τὸ αὐτὸ μεμελισμένον εἰς σύντομον εἱρμολ. μέλος· παραβάλωμεν τὸ ἓν μέλος καὶ τὸ ἄλλο καὶ θὰ ὁμολογήσητε μετ' ἐμοῦ, ὅτι κληρονομικὴ συγγένεια ὑπάρχει μεταξὺ τῶν 2 μελῶν συντόμου καὶ ἀργοῦ εἱρμολογίου, συγγένεια γονέως πρὸς τέκνον καὶ τέκνου πρὸς γονέα· τὸ ἓν παράγεται ἐκ τοῦ ἄλλου· πᾶν ὅ,τι συμβαίνει ἐν τῷ συντόμῳ, τοῦτο συμβαίνει καὶ ἐν τῷ ἀργῷ, ἀλλὰ ἐν μοίρᾳ διπλασίᾳ· δίσημον ρυθμὸν ἔχει τὸ σύντομον; τετράσημον ἔχει τὸ ἀργόν· μονοχρόνως ψάλλονται συλλαβαὶ ἐν τῷ συντόμῳ; διχρόνως θὰ ψάλλωσιν αἱ αὐταὶ συλλαβαὶ ἐν τῷ ἀργῷ· ὑπάρχει διὰ λόγον τοῦ ρυθμοῦ συλλαβὴ ψαλλομένη ἐν τῷ συντόμῳ διὰ 2 χρονικῶν παλμῶν, ἡ αὐτὴ συλλαβὴ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον τοῦ ρυθμοῦ θὰ ψαλῇ ἐν τῷ ἀργῷ διὰ 4 χρονικῶν παλμῶν· ὑπάρχει καλλωπισμὸς συμβαίνων ἐν τῷ συντόμῳ εἰς 2 πλησιέστατα ἀλλήλαις κειμένας συλλαβάς, καὶ ὁ καλλωπισμὸς αὐτός, ἐὰν θὰ γίνῃ καὶ εἰς τὸ ἀργὸν μέλος, θὰ γίνῃ πάντοτε εἰς 2 πλησιέστατα ἀλλήλαις κειμένας συλλαβάς, ἐκεῖ μὲν μὲ 2 χρόνους ἑκάστη, ἐνταῦθα δὲ μὲ 4 χρόνους ἑκάστη. Ζητεῖτε τὸ ἀργὸν εἱρμολογικὸν μέλος; λάβατε τὸ σύντομόν του, διπλασιάσετε τοὺς χρόνους, οὓς ἔχει ἐνταῦθα ἑκάστη συλλαβὴ καὶ οὕτως ἔχετε τὸ ἀργόν. Ζητεῖτε τὸ σύντομον εἱρμολ. μέλος; λάβετε τὸ ἀργόν, ἀφαιρέσατε ἐξ ἑκάστης συλλαβῆς αὐτοῦ τὸ ἥμισυ τῶν χρόνων της, καὶ οὕτω θὰ ἔχητε τὸ σύντομον· ἄλλως τε δὲ ἡ πορεία τοῦ μέλους ἐν ἀμφοτέροις εἶναι ἡ αὐτὴ καὶ ἐν ἀμφοτέροις αἱ ἀτελεῖς, ἐντελεῖς καὶ τελικαὶ καταλήξεις συμβαίνουσιν εἰς τοὺς αὐτοὺς φθόγγους.

Συνεπείᾳ τῶν ἀνωτέρω, δυνάμεθα, καθὼς εἰς τὴν ἀριθμητικὴν πρᾶξιν τοῦ πολλαπλασιασμοῦ ποιοῦμεν τὴν ἐξέλεγξιν διὰ τῆς διαιρέσεως, καὶ εἰς τὴν τῆς διαιρέσεως ποιοῦμεν τὴν ἐξέλεγξιν διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ καὶ οὕτως ἀνευρίσκομεν, ἐὰν ἐν τῇ πράξει παρεισέφρησε λάθος τι, δυνάμεθα, λέγω, νὰ ἐξελέγχωμεν ἀπαραλλάκτως καὶ τὰ δύο μέλη εἱρμολογικὰ ἀργὸν καὶ σύντομον τὸ ἓν διὰ τοῦ ἄλλου καὶ οὕτω νὰ ἀνακαλύπτωμεν ἐὰν εἰς τὸ ἓν ἢ εἰς τὸ ἄλλο παρεισέφρησε λάθος τι, εἴτε ἐξ ἀβλεψίας εἴτε ἐξ ἐσφαλμένης ἀντιλήψεως τοῦ ὅρου καὶ κανόνος, δι' ὧν ἑκάτερον δέον νὰ ψάλληται.

Πράγματι δὲ ἐξελέγχοντες τὸ ἀργὸν εἱρμολογικὸν μέλος τοῦ «ἐπαρθέντα σε ἰδοῦσα» εὑρίσκομεν ὅτι αἱ συλλαβαὶ «πὶ σταυ» δέον νὰ εἶνε δίχρονοι, διότι ἐν τῷ συντόμῳ εἶνε μονόχρονοι· ἄλλως τε δὲ μόνον ἐὰν γίνωσι δίχρονοι, τότε μόνον ἐκπληροῦται ὁ ὅρος τοῦ τετρασήμου καὶ τότε ἡ τονιζομένη συλλαβὴ «ροῦ» ἀποδίδοται ὡς ἰσχυρὰ εἰς τὸ ἰσχυρὸν πάθος τοῦ τετρασήμου, ἐνῷ ὡς ἐτέθησαν ἐν τῷ εἱρμολογίῳ μονόχρονοι, ἡ τονιζομένη «ροῦ» πίπτει εἰς τὸ τρίτον τοῦ τετρασήμου σημεῖον, ὅπερ ἄτοπον· ἐπίσης λάθος ὑπάρχει ἐν τῷ αὐτῷ ἀργῷ μέλει καὶ εἰς τὴν συλλαβὴν «νης»· τὸ τεθὲν ἐν αὐτῇ γοργὸν εἶνε περιττὸν διότι ἄνευ λόγου ἀφῃρέθη διὰ τοῦ γοργοῦ ὁ τέταρτος χρονικὸς παλμὸς ὃν ἀπαιτεῖ ἡ συμπλήρωσις τοῦ τετρασήμου· ἄλλως τε ἐν τῷ συντόμῳ ἡ συλλαβὴ «νης» ἀφοῦ εἶνε δίχρονος δέον ἐν τῷ ἀργῷ νὰ ἔχῃ διπλασίους παλμοὺς δηλ. 4 καὶ ὄχι 3. Ἐπίσης ἐν τῷ ἀργῷ λάθος ὑπάρχει καὶ ἐν τῇ συλλαβῇ «σα» (κραυγάζουσα) τεθεῖσα δίχρονος, ἐνῷ δίχρονος οὖσα ἐν τῷ συντόμῳ δέον ἐνταῦθα νὰ γίνῃ τετράχρονος «σα α α α» καὶ ἀληθῶς τότε μόνον καὶ ἡ τονιζομένη συλλαβὴ «δό» ἀποδίδοται εἰς τὸ πρῶτον τὸ καὶ ἰσχυρὸν πάθος τοῦ τετρασήμου.

Πραγματευόμενοι τὸ σύντομον εἱρμολ. μέλος εἴχομεν ὑποσχεθῇ, ἵνα ἀποδείξωμεν ἂν διὰ τοῦ δισή-

μου ἢ διὰ τοῦ τρισήμου μελικοῦ ποδὸς εἶναι ὀρθὸν νὰ ψάλληται ἐν συντόμῳ εἱρμολ. μέλλει ἡ συλλαβὴ «τὰ» τοῦ αὐτομέλου καθίσματος «τὸν τάφον σου Σωτὴρ», πρὸς ἀπόδειξιν τούτου δὲν ἔχομεν εἰμὴ νὰ λάβωμεν ἐν τῷ εἱρμολογίῳ τὸ ἀργὸν μέλος «τὸν τάφον σου Σωτὴρ»· παρατηροῦμεν ὅτι αἱ συλλαβαὶ «τά φον σου Σω στρα τι ται» ἔχουσιν ἑκάστη ἀνὰ 2 χρόνους αἱ δὲ συλλαβαὶ «τηρ, ῶ» ἔχουσιν ἑκάστη ἀνὰ 4 χρόνους· τί ἔπαθον αἱ συλλαβαὶ αἱ δίχρονοι; ἠλαττώθησαν ἑκάστης οἱ χρονικοὶ παλμοὶ κατὰ τὸ ἥμισυ, ἐπίσης κατὰ τὸ ἥμισυ ἠλαττώθησαν καὶ οἱ χρονικοὶ παλμοὶ τῶν 2 τετραχρόνων συλλαβῶν καὶ οὕτως ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν τὸ σύντομον μέλος· καθὼς λοιπὸν ὅλαι αἱ δίχρονοι συλλαβαὶ «φο ον σου ου σω ω στρα α τι ι ται αι ἐγένοντο μονόχρονοι, ἀπαραλλάκτως καὶ ἡ ἐπίσης δίχρονος «τὰ» θὰ γίνῃ μονόχρονος· πότε ἡ συλλαβὴ ἐν τῷ συντόμῳ ψάλλεται διχρόνως; μόνον τότε ὅταν ὑπάρχῃ τρίσημος τονικὸς πούς· ἐνταῦθα ὅμως δὲν ὑπάρχει οὔτε τρίσημος οὔτε πεντάσημος τονικός, ἀλλὰ ὑπάρχει ἄρτιος ποὺς τονικὸς «τα φον σου Σω» συλλαβαὶ 4 καὶ διὰ τοῦτο ἡ συλλαβὴ «τα» θὰ ψαλῇ μονοχρόνως, ὡς μονοχρόνως ψάλλονται καὶ μονοχρόνως εἶνε μεμελισμέναι αἱ λοιπαὶ ἐν τῷ εἱρμολογίῳ, ἐνῷ ἡ συλλαβὴ «τηρ» ψάλλεται διχρόνως, διότι ἀπαρτίζεται τρίσημος τονικὸς ποὺς μετὰ τῶν ἑπομένων «τηρ στρα τι» καὶ διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸ ἀργὸν ψάλλεται τετραχρόνως «τη η η ηρ».

Ἔψαλα εἰς ἀργὸν εἱρμολ. μέλος πολλὰ ἄλλα ᾄσματα, ὡς αὐτόμελα εἰς διαφόρους ἤχους, ἐπίσης καταβασίας εἱρμοὺς κλπ. κλπ. καὶ εἶδον ὅτι κατὰ 80 % πάντα τὰ μέλη εὐοδοῦνται διὰ τοῦ τετρασήμου, μόλις δὲ 15 ἢ 20 % ἔχουσιν ἀνάγκην διορθώσεως διὰ προσθαφαιρέσεως χρονικῶν παλμῶν. Παρατηρήσατε παρακαλῶ εἰς τὸ ἀργὸν μέλος «ἐπαρθέντα σε ἰδοῦσα» οἱ χρονικοὶ παλμοὶ τοῦ εἱρμοῦ τούτου εἶνε περὶ τοὺς 120, ἐν τούτοις οἱ χρῄζοντες διορθώσεως δὲν ὑπερβαίνουσι τοὺς 5 ἢ 6, ὥστε ὑπάρχουν καὶ μέλη, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ρυθμικὴ παραφθορὰ δὲν ὑπερβαίνει καὶ αὐτὸ τὸ ἐλάχιστον ποσοστὸν 5 %· δὲν εἶνε τοῦτο θαυμαστόν; δὲν προκαλεῖ ἔκπληξιν; μέλη δηλονότι διελθόντα διὰ τοσούτων αἰώνων νὰ πάθωσι μόνον αὐτὴν τὴν ἐλαχίστην ρυθμικὴν παραφθοράν;

Προσέτι παρετήρησα καὶ τὸ ἑξῆς: ἐνίοτε ὁ μελοποιὸς ἀποφεύγει τὸν τετραχρονισμὸν μιᾶς συλλαβῆς ἀφαιρῶν ἐξ αὐτῆς δύο χρονικοὺς παλμούς, τότε ὅμως, διὰ νὰ μὴ καταστρέψῃ τὸν τετράσημόν του, ἀφαιρεῖ καὶ ἄλλους δύο χρονικοὺς παλμοὺς ἐκ τοῦ κατόπιν τετρασήμου καὶ τοιουτοτρόπως ἀντὶ 2 σχηματίζει μόνον ἕνα τετράσημον· παράδειγμα ἐκ τοῦ Εἱρμολογίου ἔστω ἐν τῇ καταβασίᾳ «ἐπὶ τῆς θείας φυλακῆς» ἡ συλλαβὴ «τω» (δεικνύτω) ἥτις χάριν καλλωπισμοῦ ἔπρεπε νὰ τετραχρονισθῇ ὡς ἐτετραχρονίσθη καὶ ἡ πλησίον αὐτῆς «κνύ» καὶ κατὰ συνέπειαν θὰ εἴχομεν τετράσημον «τω ω ω ω» καὶ εἶτα ἄλλον τετράσημον ἐκ τῶν 2 συλλαβῶν «φα ες» «φα α ε ες» ὁ μελοποιὸς ὅμως ἀφαιρῶν 2 χρονικοὺς παλμοὺς ἐκ τοῦ πρώτου τετρασήμου καὶ 2 ἐκ τοῦ δευτέρου σχηματίζει οὕτω ἕνα μόνον τετράσημον «τω ω φα ες», ὥστε βλέπομεν ὅτι καὶ προσθήκη καὶ ἀφαίρεσις παλμῶν χρονικῶν ἂν θὰ γίνῃ, πρέπει πάντοτε νὰ γίνηται ἐν συμμετρίᾳ καὶ ἐν σεβασμῷ τοῦ ὅρου τοῦ τετρασήμου, ὅστις εἶναι εἰς τὸ νὰ πίπτῃ πάντοτε ἡ τονιζομένη συλλαβὴ εἰς τὸ πρῶτον τὸ καὶ ἰσχυρὸν σημεῖον τοῦ τετρασήμου. Ἐν τῇ αὐτῇ καταβασίᾳ «ἐπὶ τῆς θείας φυλακῆς» εὑρίσκομεν καὶ μίαν ψηλαφητοτάτην ἀπόδειξιν ὅτι τὸ ἀργὸν εἱρμολ. μέλος ὁ μελοποιὸς ἐννοεῖ νὰ ψάλληται διὰ τετρασήμου, χωρὶς νὰ ἐπιτρέπηται ἐν αὐτῷ ἀνάμιξις μήτε δισήμου μήτε τρισήμου. Λάβωμεν τὰς συλλαβὰς «κοὺμ στὴ» αἱ ὁποῖαι κεῖνται ἀλλεπάλληλοι τονιζόμεναι ἀμφότεραι· ὁ μελοποιὸς ἐν τῷ εἱρμολογίῳ φθάνων εἰς τὴν συλλαβὴν «κοὺμ» (Ἀββακούμ) διατὶ δὲν ἀρκεῖται εἰς 2 ἢ εἰς 3 χρονικοὺς παλμούς, ἀλλὰ τετραχρονίζει τὴν συλλαβήν; = κού ου ου ουμ; μήπως τάχα ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ ἔντεχνόν τι; ἢ μήπως ἂν μετὰ τοὺς 2 χρονικοὺς παλμοὺς ψάλλῃ ἀμέσως τὴν συλλαβὴν «στὴ» τὸ μέλος δὲν ἐμποιεῖ πάλιν τὴν αὐτὴν ἐντύπωσιν; καὶ ὅμως οὐδὲν τούτων πράττει, διότι τότε καταστρέφεται ὁ τετράσημος· ἐὰν ἐπετρέπετο ἀνάμιξις δισήμου ἢ τρισήμου, βεβαίως μὲ 2 ἢ μὲ 3 χρονικοὺς παλμοὺς ἐν τῇ συλλαβῇ «κοὺμ» θὰ κατήρτιζε πόδα δίσημον ἢ τρίσημον, ἀλλ' ἐπειδὴ μόνον τετράσημος χωρεῖ ἐν τῷ ἀργῷ εἱρμολ. διὰ τοῦτο κατ' ἀνάγκην ἐπιβαλλομένην ὑπὸ τοῦ ρυθμοῦ παρατείνει τὴν «κοὺμ» εἰς 4 χρονικοὺς παλμοὺς καὶ εἶτα ἐκ τῆς τονιζομένης «στὴ» ἄρχεται ἄλλου τετρασήμου. Ἴσως ἴσως δὲ καὶ ἡ παρὰ Βυζαντινοῖς χειρονομία σκοπὸν εἶχε νὰ ὁδηγῇ τοὺς ψάλλοντας τὸν τετράσημον ρυθμὸν καὶ δὴ τὸ σημεῖον τῆς ἐνάρξεως ἑκάστου ποδός, ἀπολεσθείσης δὲ ἐκείνης ἀπωλέσαμεν καὶ τὴν συνείδησιν τοῦ ψάλλειν ἐν τετρασήμῳ μεταχειριζόμενοι εἰς πᾶν ἀργὸν Εἱρμολ. μέλος τὸν δίσημον· ἐὰν δὲ μᾶς ἐρωτήσῃ τις διατὶ καὶ τὰς συλλαβὰς «δοῦ, σί, ον, τά, κο» (εἰς τὸ «ἐπαρθέντα σε») δὲν τὰς ἀναλύομεν εἰς 2 ἐμμελ. φθογ. ὡς ἀνελύσαμεν τὰς ἄλλας; τότε μόνον κατανοοῦμεν ὅτι ὁ τετράσημος ἐπιβάλλει τὴν εἰς 4 ἀνάλυσιν.

(ἕπεται συνέχεια)

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΞΙΟΤΙΜΟΥΣ κ. κ. ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΣ ΜΑΣ

Ὅσοι ἐξ ὑμῶν καθυστερεῖτε ἔτι τὴν συνδρομὴν τοῦ Β΄ ἔτους τῆς «Φόρμιγγος» παρακαλεῖσθε θερμότατα νὰ τὴν ἀποστείλητε, καθ' ὅσον ἐξ αἰτίας τῆς καθυστερήσεως τῆς συνδρομῆς σας τὸ ἔργον τῆς «Φόρμιγγος» πάντως προσκόπτει. Ἐὰν ἐπιθυμεῖτε τὸ τοιοῦτον, ἀξιότιμοι κύριοι, ὀφείλετε ἐκ καθήκοντος νὰ δηλώσητε ἡμῖν τοῦτο, ὅπως κανονίσωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν θέσιν μας πρὶν ἢ ὁ εὐγενὴς ἡμῶν πόθος περὶ διατηρήσεως τοῦ φύλλου τούτου μᾶς ὁδηγήσει εἰς ἀδιέξοδον οἰκονομικὸν λαβύρινθον.

Ταῦτα μετὰ πάσης εἰλικρινείας δηλοῦμεν ὑμῖν, καθόσον ὡς καὶ ἄλλοτε ἐδηλώσαμεν ἡ ἔκδοσις τῆς ἐφημερίδος ταύτης δὲν ἀποτελεῖ χρηματικήν τινα ἐπιχείρησιν, ἀλλὰ τὴν πραγμάτωσιν κοινοῦ πόθου περὶ ὑπάρξεως ἑνὸς δημοσιογραφικοῦ ὀργάνου ἐξυπηρετοῦντος τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν μουσικήν.

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΥΠΟ ΗΘΙΚΗΝ ΕΠΟΨΙΝ
ΠΑΡΑΒΑΛΛΟΜΕΝΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΙΝ

ΥΠΟ Θ. Ν. ΣΥΝΟΔΙΝΟΥ

I

Πολλὰ μὲν καὶ ποικίλα ἐλέχθησαν καὶ ἐγράφησαν περὶ τοῦ θέματος, περὶ οὗ θέλομεν πραγματευθῇ· διορῶντες ὅμως τὸ ἀνεξάντλητον τοῦ θέματος τούτου λαμβάνομεν τὸ θάρρος νὰ εἴπωμεν καὶ ἡμεῖς τινα, εἰ καὶ αἰσθανόμεθα τὴν σμικρότητα ἡμῶν πρὸ τοῦ μεγέθους τοῦ θέματος καὶ τῶν προσυζητησάντων ἐπ' αὐτοῦ.

Πρὶν ἢ εἰσέλθωμεν ὅμως ἐν τῇ πραγματείᾳ μας ὀφείλομεν νὰ καταστήσωμεν γνωστὸν ὅτι ἐν ταύτῃ ἀναφέρομεν συχνότατα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, διότι θεωροῦμεν τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας, οἵτινες ἀνύψωσαν τέχνας καὶ ἐπιστήμας εἰς βαθμὸν τοιοῦτον, ὥστε νὰ φέρωσιν εἰς φῶς ἕνα Παρθενῶνα, μίαν Ἀφροδίτην τῆς Μήλου καὶ τόσα ἄλλα σελαγίζοντα ἀριστουργήματα, ὡς θέσαντας τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον τοῦ ὑψηλοῦ τῆς μουσικῆς οἰκοδομήματος, ἀπὸ τοῦ ἀετώματος τοῦ ὁποίου ριπιζομένης τῆς καλλιτεχνικῆς σημαίας ἐκπέμπονται τὰ θεῖα τῆς μουσικῆς ἀγαθά.

II

Καὶ ἤδη ἐπὶ τοῦ θέματος.

«Μουσικὴ εἶνε ἡ δύναμις ἐκείνη, ἥτις τὴν ἀπόρροιαν ἔχουσα ἐκ θείας πηγῆς, σκοπεῖ τὴν ἠθικὴν διάπλασιν τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας».

Ἀνατρέχοντες τὰς διαφόρους ἱστορίας τὰς πραγματευομένας τὰ ἄξια μνείας περιστατικά, τὰ λαβόντα χώραν ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, βλέπομεν τὴν μουσικὴν κατέχουσαν πάντοτε, μίαν τῶν ὑψηλοτέρων θέσεων παρὰ ταῖς ἐπιστήμαις καὶ τέχναις, μεγάλως συντελέσασαν εἰς τὴν τελείαν καὶ ἠθικὴν διάπλασιν τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας καὶ πολλαχῶς ἐπιδείξασαν τὴν δύναμιν αὐτῆς.

Ἡ Ἁγία Γραφὴ μνημονεύει συχνότατα τῆς μουσικῆς. Ἐν αὐτῇ βλέπομεν ὅτι αἱ δώδεκα φυλαὶ τοῦ Ἰσραήλ, μόλις ὡς ἐγκατεστάθησαν ἐν Παλαιστίνῃ, ἐπεδόθησαν μεγάλως εἰς τὴν μουσικὴν καὶ κατέταξαν αὐτὴν εἰς θέσιν ἐξέχουσαν ἔν τε τῇ θρησκείᾳ καὶ πολιτείᾳ. Ὁ Σαμουὴλ ἐν Ραμᾷ ἵδρυσε σχολὴν προφητῶν καὶ μουσικῶν, ἔνθα καὶ κατέφυγεν ὁ Δαυΐδ, ὅτε κατεδιώκετο ὑπὸ τοῦ Σαούλ, ὃν Σαοὺλ πλέον ἢ ἅπαξ διὰ τῆς κιθάρας του εἶχε καταπραΰνει κατὰ τὰς στιγμὰς τῶν ἐξάψεών του. Ὁ Δαυῒδ διὰ τὸν ναόν, ὃν ἐσκόπει ν' ἀνοικοδομήσῃ ὅπως τοποθετήσῃ ἐν αὐτῷ τὴν ἱερὰν Κιβωτόν, ὠργάνωσεν ὅμιλον ἐκ τεσσάρων χιλιάδων ἀοιδῶν καὶ μουσικῶν. Ὁ Σολομὼν ἐπίσης ἐπροστάτευσε τὴν μουσικήν, ἥτις ὡς καὶ ὅλαι αἱ τέχναι ἐπροώδευσαν ἐπὶ τῆς βασιλείας του. Ἡ μουσικὴ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους μετεῖχε πασῶν τῶν θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν ἑορτῶν. Ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς ἑορταῖς ἡ μουσικὴ σὺν τῇ ποιήσει, ἐχρησίμευεν ὡς μέσον ἐπικοινωνίας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος μετὰ τοῦ Θεοῦ· Τὸ ῥητὸν «αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐν χορδαῖς καὶ ὀργάνῳ» εἶναι μέγα δεῖγμα τῆς δυνάμεως τῆς μουσικῆς, ἣν ἐννοήσαντες οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐχρησιμοποίησαν εἰς τὰς προσευχάς των.

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Αἰγύπτῳ καὶ Ἀσσυρίᾳ ἡ μουσικὴ ἐπίσης κατεῖχε μίαν τῶν μεγαλειτέρων θέσεων. Τὴν μουσικὴν ἐχρησιμοποίουν καὶ οὗτοι εἴς τε τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ πολιτικὰς πομπάς. Ἐν τῷ πολέμῳ ἡ μουσικὴ τοῖς ἐχρησίμευεν ὡς μέσον διεγεῖρον τὰ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντα καὶ ἀκράτητον ἐνθουσιασμόν. Παρατηρῶν τις τὰ ἐν τοῖς μουσείοις σῳζόμενα ἔργα, βλέπει ἐν εἰκόσιν, μουσικοὺς προπορευομένους βασιλέων συρόντων ὄπισθέν των τοὺς νικηθέντας. Τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα, κατὰ τὰς διαφόρους περιγραφάς, τῶν Πυραμίδων, ὁ τάφος Ραμσῆ τοῦ Γ΄, τὰ σπήλαια τοῦ Ἐλ Βερόεν, εἶναι ἀρκετὰ ὅπως μᾶς δώσωσιν ἰδέαν τινὰ τῆς μουσικῆς καὶ τοῦ ὕψους, εἰς ὃ εἶχον κατατάξει ταύτην οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι.

Οἱ Ἀσσύριοι τὴν μουσικὴν ἐθεώρουν ὡς θείαν τέχνην καὶ ἐλάτρευον ὡς θεὰν τῆς μουσικῆς τὴν Ἀστάρτην. Εἰς τὰ συμπόσια οὐκ ὀλίγαι ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν ἐδίδοντο μουσικαὶ συναυλίαι.

Παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἡ μουσικὴ διακρίνεται τῶν λοιπῶν τεχνῶν. Οἱ Ἕλληνες, οἵτινες ὑπῆρξαν οἱ ἐξοχώτεροι τοῦ κόσμου καλλιτέχναι, βεβαίως δὲν θὰ παρέβλεπον τὴν δύναμιν, τὸ ὕψος, τὸ κάλλος τῆς μουσικῆς. Ἐν τῇ μουσικῇ συνεπεριελάμβανον ποίησιν μουσικὴν καὶ ὄρχησιν· συνέδεον ταύτην πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ τοὺς νόμους, τὴν περιέβαλον διὰ τῆς παραστάσεως τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων νόμων, ἐνομίζετο δὲ ἱεροσυλία ἡ παράβασις αὐτῶν.

Ἡ μουσικὴ ἐχρησίμευεν αὐτοῖς ὡς μέσον καταπραΰνσεως τῆς ὀργῆς, ὡς μέσον διαπλάττον τὴν φύσιν τοῦ ἀγρίου ὅσον καὶ πεπολιτισμένου ἀνθρώπου, ὡς μέσον καταπραΰνσεως πάσης τραχείας ἐπιθυμίας καὶ τῶν ἀγρίων τοῦ ἀνθρώπου παθῶν.

Ὁ Ὀρφεύς, ὅστις τὴν τέχνην τοῦ ᾄδειν παρέλαβε παρὰ τοῦ Λίνου, τοιαύτην ἁρμονίαν ἐμπεριεῖχεν ἐν τοῖς ᾄσμασιν αὐτοῦ, ὥστε διέκοπτε τὸ ρεῦμα τῶν ποταμῶν, εἵλκυε πρὸς ἑαυτὸν τὰ ἀγριώτερα ζῷα καὶ κατηύναζε τὰς θυέλλας· ἀπαρηγόρητος ἐκ τοῦ θανάτου τῆς Εὐρυδίκης, τῆς συζύγου του, κατῆλθεν εἰς τὸν Ἅδην πρὸς ἀνεύρεσιν αὐτῆς. Ὁ σκαιὸς καὶ ἀδυσώπητος βασιλεὺς τοῦ ζοφεροῦ βασιλείου τοῦ Ἅδου Πλούτων, ἡ σύζυγός του Περσεφόνη καὶ ὁ τρικέφαλος θυρωρὸς κύων Κέρβερος, μὴ δυνηθέντες ν' ἀντιστῶσιν εἰς τὴν γοητείαν τῶν ἐξόχων μελῳδιῶν του, ἀποδίδουσιν αὐτῷ τὴν Εὐρυδίκην, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴ στρέψῃ πρὸς αὐτὴν τὰ ὄμματα, μέχρις ὅτου ἐξέλθωσιν τοῦ Ἅδου· ὁ Ὀρφεὺς παρήκουσε καὶ ἔχασε διὰ παντὸς τὴν λατρευτὴν τοῦ βίου του σύντροφον. Διὰ τῶν μάγων ἰόνων του καταλύει τὴν διὰ φόνου τιμωρίαν, ἐν βαθεῖ δὲ γήρατι τοὺς πρὸς ἁρπαγὴν τοῦ χρυσοῦ δέρατος ἐκστρατεύσαντας Ἀργοναύτας ἀκολουθήσας, ἀμύνεται κατὰ διαφόρων μεγάλων κινδύνων· μετὰ τὸν θάνατον δ' αὐτοῦ ἡ λύρα μετετέθη εἰς τὸν οὐρανὸν ὡς ἀστερισμός.

Ὁ βασιλεὺς τῶν Θηβῶν Ἀμφίων, εἰς ὃν ὁ παρὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων λατρευόμενος ὡς Θεὸς τῆς μουσικῆς Ἀπόλλων, εἶχε δανείσει τὴν χρυσῆν λύραν του κατὰ τὸ ἔτος 1400 π. Χ. περιέβαλε τὰς Θήβας διὰ τείχους, οἱ λίθοι τοῦ ὁποίου αὐτομάτως ἑλκυόμενοι ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς λύρας ἐκινοῦντο καὶ ἐτάσσοντο εἰς τὴν τειχοδομίαν.

Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, οἵτινες οὐδὲν τῶν συντελούντων εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ μάθησιν τοῦ ἀνθρώπου παρημέλησαν, κατιδόντες τὴν μεγάλην τῆς μουσικῆς ὠφέλειαν εἰς προαγωγὴν καὶ διάδοσιν ταύτης, ὥρισαν τὰς μεγαλοπρεπεῖς καὶ μετὰ ποικίλων διαγωνισμάτων συνδεδεμένας λαϊκὰς ἑορτάς, αἵτινες τελούμεναι καθ' ὡρισμένα χρονικὰ διαστήματα, προσείλκυον ἁπανταχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ἀπείρους κοινωνούς, αἵτινες Ὀλυμπιακοὶ καὶ Πυθικοὶ ἀγῶνες ἐκαλοῦντο.

Οἱ Πυθικοὶ ἀγῶνες ἑωρτάζοντο ἐν Δελφοῖς πρὸς τιμὴν τοῦ νικήσαντος τὸν δράκοντα Πύθικον Ἀπόλλωνος· κατ' ἀρχὰς ἦσαν προωρισμένοι πρὸς ἐκτέλεσιν μόνον μουσικῶν καὶ ποιητικῶν ἔργων· ἐπετελεῖτο ἐν αὐτοῖς, ἐν εἴδει ὀρχημάτων, ἀγωνιστήριον ᾆσμα, ὁ καὶ Πύθιος νόμος λεγόμενος κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπὸ κροῦσιν λύρας, ἔπειτα δὲ ὑπὸ κροῦσιν αὐλοῦ, ὃν ἠκολούθουν τὰ μετὰ ταῦτα εἰσαχθέντα διάφορα ἀγωνίσματα.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν λεχθεισῶν ἑορτῶν καὶ ἑκάστη ἐπαρχία ἢ πόλις μεγάλη εἶχεν ἰδίας ἑορτάς, ἐξ ὧν οὐδέποτε ἔλειπον οἱ ἀοιδοί, οἷαι ἦσαν τὰ Παναθήναια ἐν Ἀθήναις καὶ τὰ Κάρνεια ἐν Σπάρτῃ.

Τὰ Παναθήναια ἦτο ἡ ἐπισημοτάτη τῶν ἐν Ἀθήναις ἑορτῶν εἰς τιμὴν τῆς πολιαύχου Ἀθηνᾶς. Ἡ ἑορτὴ συνίστατο εἰς τὴν πομπήν, μεθ' ἧς νέος πέπλος κροκωτός, ὃν ἐπὶ ἐννέα μῆνας ὕφαινον παρθένοι ἐκ τῶν ἐπισημοτάτων, ἀνεβιβάζετο εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ προσεφέρετο τῇ Θεᾷ. Ἐπὶ Σόλωνος προσετέθησαν καὶ ραψῳδῶν ἀγῶνες, ψαλλόντων ἔπη Ὁμηρικά, ἐπὶ Περικλέους δ' ἀνεπτύχθησαν καὶ ἐπεξετάθησαν (446 π. Χ.) εἰς μουσικοὺς ἀγῶνας ᾠδῆς, αὐλοῦ καὶ κιθάρας ἐν τῷ Ὠδείῳ (Πλούταρχος περιοδ. ΙΓ΄.)

Τὰ Κάρνεια ἦσαν ἑορτὴ τῶν Δωριέων εἰς λατρείαν τοῦ Καρνείου Ἀπόλλωνος· ἡ ἑορτὴ αὕτη εἰσήχθη τὴν 24ην Ὀλυμπιάδα, εἶχε δὲ καὶ μουσικοὺς ἀγῶνας.

Ἐν ταῖς σχολαῖς τῶν Ἀθηνῶν σὺν ταῖς ἄλλαις ἐπιστήμαις καὶ τέχναις ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σόλωνος 594 π. Χ. ἐδιδάσκετο καὶ ἡ μουσική· ἐπὶ τοῦ Περικλέους δὲ τοσαύτην ἀξίαν ἔλαβεν ἡ τέχνη αὕτη, ὥστε ἡ περὶ τὴν μουσικὴν σπουδὴ ἐθεωρεῖτο ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ. Ὁ ἀοιδὸς μεγάλως ἐξετιμᾶτο καὶ πανταχοῦ ἐγένετο λίαν εὐπρόσδεκτος· οὐδεὶς ποιητὴς ἐγένετο γνωστὸς νὰ λάβῃ μέρος εἰς τοὺς ἀγῶνας, ἂν δὲν ἠδύνατο μόνος νὰ κρούῃ τὴν λύραν κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν τῶν ποιημάτων του· ἔπρεπε δ' ὅπως οἱ ἱερεῖς οὕτω καὶ οἱ ἀοιδοὶ νὰ κατέχωσιν ἀρκετὰς γνώσεις, δι' ὧν νὰ δύνανται νὰ συντελέσωσι παροτρύνοντες εἰς τὴν ἐξέγερσιν καὶ προαγωγὴν τῆς ἠθικῆς καταστάσεως. Ἡ ἄγνοια τοῦ ᾄδειν ἐθεωρεῖτο αἶσχος.

Ἡ μουσικὴ ἐν Ἑλλάδι κατέστη ἓν τῶν κυριωτάτων μέσων πρὸς ἐξημέρωσιν τῶν ἠθῶν καὶ πρὸς διέγερσιν εὐγενῶν αἰσθημάτων. Μουσικὴ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἦτο πᾶσα τέχνη ὑποκειμένη ταῖς Μούσαις· ἕνεκα δὲ ταύτης τῆς ταὐτότητος τῆς σοφίας καὶ τῆς μουσικῆς, καὶ ὁ θεὸς τῆς μουσικῆς Ἀπόλλων καὶ ὁ ἡμίθεος Ὀρφεύς, ὡς σοφώτατοι, καὶ ἡ μουσικὴ ὡς ἀναγκαιότατον μέρος τῆς παιδείας καὶ ἀγωγῆς ἐθεωροῦντο· διὰ τοῦτο βλέπομεν τὴν μουσικὴν εἰσαγομένην ὡς ἓν τῶν ἀπαραιτήτων ἐν τοῖς σχολείοις. Ὁ Πολύβιος, ὅστις τὴν μουσικὴν θεωρεῖ ὡς καταλληλότατον μέσον πρὸς ἐξημέρωσιν τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, ἀναφέρει ὅτι οἱ πρῶτοι νομοθέται τῶν Ἀρκάδων, καθ' ὃν καιρὸν ἐρρύθμιζον τὸ πολίτευμα τῆς χώρας, ἔλαβον ὑπὸ σπουδαίαν ἔποψιν τὴν τῆς μουσικῆς ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, καὶ διὰ τοῦτο ἐπέβαλον εἰς τοὺς παῖδας αὐτῶν, ὅπως ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας μανθάνωσι καὶ ᾄδωσιν ὕμνους εἰς τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἥρωας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Μουσικὴν καὶ γράμματα ἔλεγον οἱ Ἕλληνες.

Ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν Ἑλλάδι, ὡς καὶ παρὰ τοῖς μνημονευθεῖσι λαοῖς, οἱ παιᾶνες καὶ αἱ προσῳδίαι τῶν ἀοιδῶν μόνον εἰς τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας καὶ πρὸς τιμὴν μόνον τῶν Θεῶν ᾔδοντο· ἔπειτα ὅμως διάφοραι ἐπιχειρήσεις καὶ ἐκστρατεῖαι συνετέλεσαν εἰς ἐξύμνησιν καὶ τῶν τολμηρῶν ἀνδραγαθημάτων.

(Ἕπεται συνέχεια)

Η «ΦΟΡΜΙΓΞ»
ἐπὶ τῷ νέῳ ἔτει 1904 εὔχεται τοῖς συνδρομηταῖς αὐτῆς ὁμόνοιαν καὶ ἀγάπην ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν μουσικῆς.

ΜΟΥΣΙΚΑ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΑ «ΦΟΡΜΙΓΓΟΣ»

Ἡ Διεύθυνσις τῆς «Φόρμιγγος» ἐπιθυμοῦσα νὰ παράσχῃ καὶ ἐφέτος τερπνὴν ἅμα καὶ ὠφέλιμον ἀπασχόλησιν εἰς τοὺς περὶ τὸ συνθέτειν ἐξησκημένους συνδρομητάς της προτείνει σήμερον τὰ ἑξῆς δύο μουσικὰ διαγωνίσματα.

Α΄.

Τὴν μουσικὴν σύνθεσιν τοῦ ἑπομένου ἑλληνικοῦ δημώδους ποιήματος τοῦ ἐπιγραφομένου ὁ «Χάρων».

Γιατ' εἶνε μαῦρα τὰ βουνὰ καὶ στέκουν βουρκωμένα;
μὴν ἄνεμος τὰ πολεμᾷ, μὴ κι' ἡ βροχὴ τὰ δέρνει;
Μηδ' ἄνεμος τὰ πολεμᾷ, μηδὲ βροχὴ τὰ δέρνει,
μόνο διαβαίνει ὁ Χάροντας μὲ τοὺς ἀποθαμένους!
Σέρνει τοὺς νηοὺς ἀπὸ 'μπροστά, τοὺς γέρους ἀπὸ [πίσω
καὶ τὰ μικρὰ παιδόπουλα στὴ σέλλα ἀραδιασμένα.
Παρακαλοῦν οἱ γέροντες κ' οἱ νέοι γονατίζουν.
«Χάρε μου! Στάσου σὲ χωριό, στάσου σὲ κρύα [βρύση
νὰ πιοῦν οἱ γέροντες νερὸ κ' οἱ νέοι νὰ λιθαρίσουν
καὶ τὰ μικρὰ παιδόπουλα νὰ μάσουν λουλουδάκια!»
«Μηδ' εἰς χωριὸ κονεύω 'γώ, μηδὲ σὲ κρύα βρύση
ἔρχοντ' ἡ μάνναις γιὰ νερό, γνωρίζουν τὰ παιδιά [τους,
γνωρίζονται τ' ἀνδρόγυνα καὶ χωρισμὸ δὲν ἔχουν.»

Οἱ ὅροι τοῦ διαγωνίσματος τούτου εἰσὶν οἱ ἑξῆς·

1) Ἡ μουσικὴ δέον νὰ εἶναι καθαρὰ δημώδης, ἐπαφιεμένου τοῦ ἤχου εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ συνθέτου.

2) Τὸ ὑπὸ τοῦ συνθέτου ἀποσταλησόμενον μουσικὸν σύνθεμα δέον νὰ φέρῃ ἐπὶ κεφαλῆς οὐχὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἀλλὰ ψευδώνυμον ἢ ῥητόν τι, νὰ συνοδεύηται δὲ ὑπὸ μικροῦ τινος φακέλλου κεκλεισμένου καλῶς φέροντος δὲ ἔξωθεν μὲν τὸ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ συνθέματος ψευδώνυμον ἢ ῥητόν, ἔσωθεν δὲ τὸ ὄνομα τοῦ συνθέτου καὶ τὸν τόπον τῆς προελεύσεως. Ἀμφότερα τέλος ταῦτα, τότε σύνθεμα δηλονότι καὶ ὁ μικρὸς οὗτος φάκελλος, κλειόμενα ἐντὸς ἄλλου φακέλλου, ἄνευ ὅμως ἐπιστολῆς ἢ ἄλλου τινος σημειώματος δηλοῦντος τὸ ὄνομα τοῦ ἀποστολέως, δέον νὰ ἀποσταλῶσι πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τῆς «Φόρμιγγος» τὸ πολὺ μέχρι 15 Μαρτίου 1904.

Οἱ κριταὶ τῶν συνθεμάτων τοῦ διαγωνίσματος τούτου.

Ὡς κριταὶ τῶν ἀποσταλησομένων μουσικῶν συνθεμάτων τοῦ διαγωνίσματος τούτου θέλουσι χρησιμεύσῃ πάντες οἱ ἐνταῦθα καὶ ἐν Κων)πόλει συνεργάται τῆς «Φόρμιγγος». Πρὸς ἕνα ἕκαστον τούτων χωριστὰ θέλουσιν ἀποσταλῇ ἅπαντα τὰ ληφθέντα συνθέματα, οὗτος δὲ θέλει ἐκφέρει κατ' ἰδίαν τὴν ἐπὶ τούτων κρίσιν του, ἣν θὰ διατυπώσῃ ἐν ἐκθέσει καὶ θὰ ἀποστείλῃ πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τῆς «Φόρμιγγος». Ἐν ταῖς ἐκθέσεσι ταύταις θὰ ἀναγράφεται καὶ ἡ βαθμολογικὴ σειρὰ τῶν συνθεμάτων κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ κρίνοντος, τουτέστι θὰ ἀναγράφεται ποῖον τῶν συνθεμάτων θεωρεῖ οὗτος πρῶτον, ποῖον δεύτερον κ.λ.π. μέχρι τοῦ τελευταίου. Ἐκεῖνο δὲ ἐκ τῶν συνθεμάτων ὅπερ θὰ φέρεται ὡς πρῶτον εἰς τὰς πλείω τοῦ ἡμίσεως ἐκθέσεις, ἐκεῖνο θὰ τύχῃ βραβεύσεως ἐκ μέρους τῆς «Φόρμιγγος» τὸ δὲ μετ' αὐτὸ δεύτερον φερόμενον εὐφήμου μνείας.

Τιμαὶ καὶ βραβεῖα εἰς τοὺς συνθέτας τούτων.

Μετὰ τὴν διαλογὴν ταύτην ἡ Διεύθυνσις τῆς «Φόρμιγγος» θέλει διοργανώσει μικρὰν τελετὴν ἐν τοῖς γραφείοις αὐτῆς, ὅπως οὕτως ἐπισήμως ἀποσφραγιζομένων τῶν οἰκείων φακέλλων γείνωσι γνωστὰ τὰ ὀνόματα τῶν ἐπιτυχόντων συνθετῶν. Μετὰ δὲ τοῦτο ἡ Διεύθυνσις τῆς «Φόρμιγγος» θέλει

α΄) Ἀνακοινώσῃ τοῖς ἐπιτυχοῦσι τὸ εὐφρόσυνον τοῦτο ἄγγελμα τηλεγραφικῶς.

β΄) Ἀποστείλῃ πρὸς δημοσίευσιν εἰς τὰς μᾶλλον κυκλοφορούσας Ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διαγωνίσματος μετὰ τῶν ὀνομάτων τῶν ἐπιτυχόντων συνθετῶν.

γ΄) Δημοσιεύσῃ ἐν τῇ στήλῃ τῆς Πινακοθήκης τῆς «Φόρμιγγος» τὴν εἰκόνα καὶ τὴν βιογραφίαν τούτων.

δ΄) Δημοσιεύσῃ τὰς ἐπιτυχούσας συνθέσεις ἐν τῷ μουσικῷ τῆς «Φόρμιγγος» τεύχει.

ε΄) Προσφέρῃ ὡς δῶρα μουσικὰ βιβλία εἰς μὲν τὸν πρῶτον ἀξίας δραχμῶν 20, εἰς δὲ τὸν δεύτερον ἀξίας δραχμῶν 10.

ς΄) Ἀποστέλλῃ δωρεὰν ἐπὶ ἓν ἔτος τὴν «Φόρμιγγα» εἰς τὸν πρῶτον, ἐπὶ ἓξ δὲ μῆνας εἰς τὸν δεύτερον.

Σημ. Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἓν ἐκ τῶν συνθεμάτων τούτων φέρεται ὡς πρῶτον εἰς ἁπάσας τάς, περὶ ὧν εἴπομεν, ἐκθέσεις τῶν κριτῶν τοῦ διαγωνίσματος τούτου θέλει δοθῇ εἰς τὸν συνθέτην τούτου πρὸς τοῖς ἀνωτέρω ὡς δῶρον καὶ ἡ εἰκών του εἰς φυσικὸν σχῆμα καλλιτεχνικώτατα διὰ γκραγιὸν ἐπεξειργασμένη ὑπὸ δοκίμου ζωγράφου.

Β΄.

Τὴν μουσικὴν σύνθεσιν τῆς ἑπομένης στροφῆς ληφθείσης ἐκ τοῦ γνωστοῦ δράματος τοῦ ἀειμνήστου Π. Σούτσου «ὁ Ὁδοιπόρος».

Θεέ! ὑμνεῖ τὴν δόξαν σου ἡ νὺξ καὶ ἡ ἡμέρα·
Ἐνέδυσας ἄνθη τὴν γῆν, καὶ ἄστρα τὸν αἰθέρα.
Τῆς γῆς ἀσύμφων' οἱ λαοὶ αἰνοῦσί σε συμφώνως·
Ποικίλαι γλῶσσαι χίλιαι ὑμνοῦσι σε συγχρόνως.
Τὸ πᾶν ἀμέτρητος μετρᾷς ἀόριστος ὁρίζεις·
Τὸ πᾶν ἀόρατος ὁρᾷς, ἀγνώριστος γνωρίζεις.
Τὸ φῶς θεέ! τὸ σῶμά σου·
Ὁ ἥλιος τὸ ὄμμα σου·
Ὁ κεραυνὸς φωνή σου
Τὸ ἄπειρον διάστημα
Τὸ μέγα σου ἀνάστημα,
Καὶ ὁ αἰὼν στιγμή σου.
Ὡς μοχλὸς ὁ δάκτυλός σου
Ἂν θελήσῃς τὴν γῆν σείει,
Καὶ τὸ κοῖλον τῆς χειρός σου
Τοὺς ὠκεανοὺς ἐγκλείει·
Ἓν σου πνεῦμα μόνον σβύνει
Τῶν ἀστέρων τοὺς φανούς,
Ἓν σου νεῦμα μόνον κλίνει
Πρὸς τὴν γῆν τοὺς οὐρανούς.

Οἱ ὅροι τοῦ διαγωνίσματος τούτου εἶνε οἱ αὐτοὶ ὡς οἱ τοῦ ἀνωτέρω.

Οἱ Κριταὶ τῶν συνθεμάτων τοῦ διαγωνίσματος τούτου.

Ὡς κριταὶ τῶν ἀποσταλησομένων μουσικῶν συνθεμάτων τοῦ διαγωνίσματος τούτου θέλουσι χρησιμεύσῃ *ἅπαντες γενικῶς οἱ συνδρομηταὶ τῆς «Φόρμιγγος».*

Ἰδοὺ δὲ πῶς θέλει συμβῇ τοῦτο. Ἅπαντα τὰ ἀποσταλησόμενα συνθέματα τοῦ διαγωνίσματος τού-

του, ὁσαδήποτε καὶ ἂν ὦσι, θέλουσι δημοσιευθῇ μετὰ τῶν ψευδωνύμων των ἐν ἰδίῳ τεύχει, ἀσχέτῳ πρὸς τὰ γνωστὰ μηνιαῖα μουσικὰ τεύχη τῆς «Φόρμιγγος», ὅπερ θὰ ἀποσταλῇ εἰς ἅπαντας τοὺς ὑπερχιλίους συνδρομητὰς αὐτῆς. Οὗτοι δὲ κρίνοντες τὰ συνθέματα ταῦτα θὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα νὰ ἀποστείλωσι πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς «Φόρμιγγος» τὴν ἐπὶ τούτων κρίσιν των διὰ ταχυδρομικοῦ δελταρίου ἢ ἐπιστολῆς, ἐν ᾗ ρητῶς θὰ ἀναφέρεται ἡ βαθμολογικὴ σειρὰ τῶν συνθεμάτων τούτων, δηλαδὴ ὁποῖον ἐκ τούτων θεωροῦσιν οὗτοι πρῶτον, ὁποῖον δεύτερον κλπ. μέχρι τοῦ τελευταίου. Ἐκεῖνο δὲ ὅπερ θὰ φέρεται ὡς πρῶτον εἰς τὰς πλείω ἀποσταλείσας κρίσεις, ἐκεῖνο καὶ θὰ τύχῃ βραβεύσεως ἐκ μέρους τῆς «Φόρμιγγος», οὐδὲν δὲ ἄλλο.

Τιμαὶ καὶ βραβεῖα εἰς τὸν συνθέτην τοῦ διαγωνίσματος τούτου.

Ἡ ἀποσφράγισις τοῦ συνοδεύοντος τὸ ἐπιτυχὸν σύνθεμα φακέλλου γενήσεται τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καθ' ἣν καὶ ἡ τῶν τοῦ Α' διαγωνίσματος ἐν τοῖς γραφείοις τῆς «Φόρμιγγος». Ἡ δὲ διεύθυνσις ταύτης θέλει ἐκπληρώσει καὶ διὰ τὸν ἐπιτυχόντα συνθέτην τοῦ διαγωνίσματος τούτου πάντα τὰ διὰ τοὺς τοῦ Α', ἀλλὰ πρὸς τοῖς ἐκείνοις ὡς δῶρον θέλει δοθῇ τούτῳ α') ἓν ζεῦγος εἰκόνων καλλιτεχνικῶν ὑδατογραφικῶν μετὰ τῶν πλαισίων των κλπ. καταλλήλων πρὸς διακόσμησιν αἰθούσης ἢ γραφείου καὶ β') ἡ εἰκὼν αὐτοῦ τούτου εἰς φυσικὸν σχῆμα, μετὰ πλουσιωτάτου πλαισίου.

Σημείωσις. — *Ὅσοι θὰ λάβωσι μέρος ἐν τῷ β' τούτῳ διαγωνίσματι, ὀφείλουσιν ἀπαραβάτως νὰ πέμψωσι μετὰ τοῦ συνθέματός των καὶ δραχμὰς 3, διὰ τὰ ἔξοδα τῆς καταχωρήσεως τοῦ συνθέματός των ἐν τῷ περὶ οὗ εἴπομεν τεύχει, ἄλλως τὸ σύνθεμά των δὲν θὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν.*

ΔΗΛΩΣΙΣ

Τὸ Β' ἔτος τῆς «Φόρμιγγος» θεωρεῖται λῆξαν ἅμα τῇ ἐκδόσει τοῦ 24 φύλλου αὐτῆς καὶ τοῦ 12 μουσικοῦ αὐτῆς τεύχους.

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ

ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΜΑΣ ΑιΣΜΑΤΑ ΕΝ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΙ

(τοῦ ἀνταποκριτοῦ μας)

Τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν ἐγένετο ἐν τῇ ἐνταῦθα αἰθούσῃ τῆς «Γαλλικῆς ἑνώσεως» ἡ πρό τινος ἀγγελθεῖσα μεγάλη μουσικὴ συναυλία ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ μουσικολόγου κ. Γεωργίου Δ. Παχτίκου τῇ εὐγενεῖ συμπράξει τοῦ μικτοῦ χοροῦ τοῦ «Ὁμίλου τῶν Ἐρασιμόλπων» καὶ τῆς πολυμελοῦς ἐξ εὐδοκίμων καλλιτεχνῶν καὶ ἐρασιτεχνῶν ὀρχήστρας. Τὴν μουσικὴν ταύτην συναυλίαν ἀφορῶσαν τὴν ἐκτέλεσιν εἴκοσι ἓξ γνησίων Ἑλληνικῶν Δημοτικῶν ᾀσμάτων, συλλεγέντων ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἐναρμονισθέντων ὑπὸ τοῦ κ. Παχτίκου, εἶχε ἀναλάβει ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ προστασίαν ἡ Α. Ε. ὁ Πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος κ. Γρυπάρης, τοῦ διοργανωτικοῦ αὐτῆς μέρους ἀνατεθέντος εἰς πολυμελῆ ἐπιτροπὴν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Γενικοῦ Προξένου τῆς Ἑλλάδος κ. Ἐπαμ. Φίλωνος.

Κατὰ τὴν συναυλίαν ταύτην ἐξετελέσθησαν μετὰ θαυμαστῆς ἐπιτυχίας τὰ κατωτέρω δημοτικὰ ᾄσματα ὑπὸ χοροῦ μικτοῦ ἐξ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐκγυμνασθέντος πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ κ. Παχτίκου. Συμφώνως δὲ πρὸς τὸ διανεμηθὲν πρόγραμμα ἡ ἐκτέλεσις τῶν ᾀσμάτων τούτων ἐγένετο κατὰ τὴν ἑξῆς τάξιν:

Προηγήθη πρῶτον ὁ πρὸς τὴν Α.Α.Μ. τὸν Σουλτάνον ὕμνος, ὃν νῦν τὸ πρῶτον ἐμελεποίησεν ὁ κ. Παχτίκος ἐπὶ στίχων ποιηθέντων ὑπὸ τοῦ Βοσπορίτου κ. Ι. Π. Ἰωαννίδου. Κατόπιν ἐλέχθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Παχτίκου ὀλίγαι τινὲς λέξεις ἐπὶ τῶν δημοτικῶν ἡμῶν ᾀσμάτων (1) καὶ εἶτα ἤρξατο ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἑξῆς ἓξ δημοτικῶν ᾀσμάτων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας 1) Ὁ πληγωμένος ἀετὸς ὑπὸ μικτοῦ χοροῦ· 2) Ἕναν καιρὸν ἤμαν πουλὶ ὑπὸ γυναικείου χοροῦ· 3) Μέσ' 'ς τὴν Ἁγιὰ Παρασκευὴ ὑπ' ἀνδρικοῦ χοροῦ. 4) Ἤμαν ξένος κ' ἦρθα τώρα ὑπὸ γυναικείου χοροῦ. 5) Ἡ Ἀρετὴ ὑπὸ γυναικείου χοροῦ· 6) Τὸ καμαρωτὸ ὑπὸ μικτοῦ χοροῦ. Μετὰ τὸ πρῶτον τοῦτο μέρος ἐπηκολούθησε τὸ δεύτερον καθ' ὃ ἐξετελέσθησαν τὰ ἑξῆς ἐννέα δημοτικὰ ᾄσματα τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἠπείρου 1) Ἡ Παρασκευοῦλα ὑπ' ἀνδρικοῦ χοροῦ· 2) Ὁ ἀετὸς μονῳδία· 3) Ἡ μαρτυρία τοῦ πλατάνου ὑπὸ μικτοῦ χοροῦ· 4) Ἀπόψε θέλ' ἁρματωθῶ μονῳδία· 5) Τὰ χιόνια καὶ τὰ κρούσταλλα μονῳδία· 6) Τὰ χιόνια καὶ τὰ κρούσταλλα ὑπὸ μικτοῦ χοροῦ· 7) Ἄχ! Δὲν ξεύρω γιατί; τετραφδία· 8) Ἀνάμεσα τρεῖς θάλασσαις μονῳδία· 9) Ποῦ πᾷς μωρὲ ποῦ πᾷς ὑπὸ μικτοῦ χοροῦ ἐναλλάξ. Τέλος ἐπηκολούθησε τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον μέρος καθ' ὃ ἐξετελέσθησαν τὰ ἑξῆς ἕνδεκα δημοτικὰ ᾄσματα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου. 1) Ἀρχὴ νἔκαμα 'ς τὸν χορὸ ὑπὸ μικτοῦ χοροῦ· 2) Συννέφιασ' συννέφιασ' καὶ ὁ οὐρανὸς ὑπὸ γυναικείου χοροῦ· 3) Ἡ Παναγιώτα ὑπ' ἀνδρικοῦ χοροῦ. 4) Καλῶς τηνε τὴ νύμφη μας ὑπὸ μικτοῦ χοροῦ· 5) Θάλασσα μ' ὅλα τὰ νερὰ ὑπὸ γυναικείου χοροῦ· 6) Μιὰ θολοποταμούσαινα ὑπὸ μικτοῦ χοροῦ· 7) Ἂν πᾷς, Μαριώγκα μ' 'ς τὸ νερὸ ὑπ' ἀνδρικοῦ χοροῦ· 8) Ἀμαζονικὸν ᾆσμα ὑπὸ μικτοῦ χοροῦ. 9) Κάτω 'ς τῆς Μάλτας τὰ χωριὰ ὑπὸ γυναικείου χοροῦ· 10) Τὸ καραβάκι ὑπ' ἀνδρικοῦ χοροῦ· 11) Στῆς ματζουράνας τὸν ἀνθὸ ὑπὸ μικτοῦ χοροῦ.

Ταῦτα ἦσαν τὰ ἐκτελεσθέντα ᾄσματα κατὰ τὴν συναυλίαν ταύτην, ἣν ἐτίμησαν διὰ τῆς παρουσίας του ἅπας ὁ ἐκλεκτὸς τῶν λογίων καὶ φιλομούσων κόσμος καὶ πολλοὶ τῶν ἐνταῦθα παραμενόντων ξένων, θαυμαστῶν τῆς δημώδους ἡμῶν μουσικῆς. Μετὰ τὸ πέρας τῆς συναυλίας ταύτης πάντες συνεχάρησαν τόν τε συλλογέα τῶν ᾀσμάτων τούτων κ. Παχτῖκον, τοὺς λαβόντας ἐν αὐτῇ μέρος μουσικοὺς χοροὺς διὰ τὴν ἔκτακτον ἐκτέλεσιν τῶν ᾀσμάτων τούτων ὡς καὶ τὴν διοργανώσασαν τὴν συναυλίαν ταύτην ἐπιτροπὴν διὰ τὴν εὐγενῆ αὐτῶν πρόθεσιν τοῦ νὰ παραθέσωσιν εἰς τὸ φιλόμουσον κοινὸν τῆς Βασιλευούσης μίαν τοιαύτην πρωτοφανῆ καὶ ἔξοχον ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις μουσικὴν πανδαισίαν, τῆς ὁποίας τὸ ποικίλον τοῦ ρυθμοῦ καὶ τοῦ μέλους ἀπεκάλυψαν καὶ αὖθις τὸ ἄρρητον καὶ ἀμίμηκτον κάλλος τῆς Ἑλληνικῆς δημώδους μουσικῆς.

Ἐν Κων)πόλει 29 Δεκεμβρίου 1903

Βοσπορίτης

ΡΥΘΜΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙΣ

ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ Ζ' ΜΟΥΣΙΚΩ ΤΕΥΧΕΙ ΤΗΣ „ΦΟΡΜΙΓΓΟΣ" ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΜΕΝΩΝ ΚΥΠΡΙΑΚΩΝ ΑΣΜΑΤΩΝ

Ἐκ τῶν δημοσιευομένων ἐν τῷ Ζ' μουσικῷ τεύχει τῆς «Φόρμιγγος» ᾀσμάτων, τὸ ἓν εἶναι χορὸς γυναικεῖος «Πρῶτος» ὀνομαζόμενος, διότι εἶναι πράγματι πρῶτος τῇ τάξει, ἑπομένων τριῶν ἄλλων, μεθ' ὧν συνδέεται ἀναποσπάστως ἐν τῇ ὀρχήσει. Καὶ οἱ πέντε ὀνομάζονται «Καρτζιλαμᾶς» καὶ εἶναι διὰ τὰς Κυπρίας ἐπαρχιώτιδας καθὼς καὶ διὰ τὴν παλαιὰν γενεὰν τῶν Κυριῶν τῶν πόλεων ὁ μόνος ἐπίσημος χορός· ὁ ἐθνικὸς οὕτως εἰπεῖν τῆς Κύπρου χορός. Τὸ ἀριστούργημα τοῦτο, ὅπερ καλλίτερον πάσης γραφῆς τὸ ἀποδίδουν οἱ Κύπριοι βιολάριδες, ἐπὶ τῆς αὐτῆς μὲν πάντοτε βάσεως ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀκριβῶς ὅμοιον, τὸ ἀπρόσιτον τοῦτο εἰς εὐρωπαῖον καλλιτέχνην ἀριστοτέχνημα, τὸ ἄγραφον τοῦτο καμάρι τῶν βιολάριδῶν μας, χορεύεται ὑπὸ δύο, τῆς μιᾶς ἀντικρὺ τῆς ἄλλης ἐξ ἀποστάσεως ὀλίγων βημάτων.

Ὁ ρυθμὸς αὐτοῦ εἶνε (— ◡ — — —)=($1\frac{1}{2}$ 1-1-1), ὁ παρ' Ὀθωμανοῖς Τσιφτὲ Σοφιάν, δι' ὃν ὁ ἀοίδιμος Θεόδωρος ἐφεῦρε τὸν ἐστιγμένον (·+) καὶ ὅστις ἀναλυόμενος εἰς βραχέα γίνεται ἐννεάσημος. (3-2-2-2). Κατ' ἀρχὴν ὄντες ὑπὲρ τῆς ρυθμικῆς γραφῆς, τῆς συνεπτυγμένης δηλ., καθ' ἣν οἱ χρόνοι ἀκολουθοῦν τοὺς πόδας τοῦ χορευτοῦ, ἔγνωμεν νὰ γράψωμεν καὶ ἀναλελυμένως, σκοποῦντες εἴτε οὕτως εἴτε ἄλλως εἰς τὴν πιστὴν ἀπόδοσιν τοῦ μέλους. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ ἀναλελυμένη γραφὴ ἀποδίδει πιστότερον τὸ μέλος, ἕνεκα τῆς οὐχὶ καὶ τόσον σαφοῦς διὰ τοῦ συνθέτου γοργοῦ διαιρέσεως τοῦ χρόνου ἐν τῇ συνεπτυγμένῃ, ἀλλ' εἶναι ἐπίσης βέβαιον ὅτι ἡ προμνησθεῖσα γραφὴ κατὰ πολὺ ὑστερεῖ τῆς δευτέρας ὡς πρὸς τὴν χάριν, καθ' ὅτι λείπει ἐξ ἐκείνης ἡ ψυχὴ ἤτοι ὁ ρυθμός. Προκειμένου λοιπὸν περὶ τῆς ρυθμικῆς γραφῆς τοῦ εἰς τὸν ἀνωτέρω ρυθμὸν ἀνήκοντος χοροῦ, ὅστις ρυθμὸς Τεσσεράμισυ ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν βιολάρηδων τῆς Κύπρου, παρὰ δὲ τοῖς Εὐρωπαίοις εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστος, οὔτε δύναται νὰ ὀνομασθῇ $^{9}/_{8}$, καθ' ὅτι ὡς ἐξ ἰδίας πείρας γνωρίζομεν καὶ καθημερινῶς ἐπὶ τοῦ τετραχόρδου ἐκτελοῦμεν ὁ $^{9}/_{8}$ κανονικώτατα κρούεται εἰς τρεῖς ἴσας κρούσεις, ἑκάστη τῶν ὁποίων περιλαμβάνει $^{3}/_{8}$, περὶ τοιούτου λοιπὸν ρυθμοῦ προκειμένου, τὸν ἐστιγμένον Σταυρὸν μετεχειρίσθημεν καὶ ἡμεῖς ὅπως εἰκονίσωμεν τὸν ἥμισυ χρόνον.

Σεβόμεθα ὅλας τὰς γνώμας, ἃς εὐγενεῖς καὶ φιλόμουσοι κύριοι, θερμοὶ τῶν πατρίων ζηλωταί, ἐπιστήμονες καὶ λόγιοι ἐξήνεγκον ἐπὶ τοῦ πῶς νὰ παρασταθῇ ὁ ἥμισυς χρόνος καὶ ἐπαινοῦμεν τὴν ἐργασίαν αὐτῶν, ἀλλ' ὁμολογοῦμεν ὅτι ὑπῆρξεν εἰς ἡμᾶς ἀδύνατον ν' ἀπαλλαχθῶμεν τῆς ἐπιρροίας τοῦ Σταυροῦ, ὅσον σαφῶς καὶ ἂν διετυπώθη ἡ ἀντικατάστασίς του. Καὶ διατὶ ὄχι, ἀφοῦ μουσικοί, οἷος ὁ Θεόδωρος καὶ ἄλλοι, ἔγραψαν δι' αὐτοῦ καὶ δυνάμεθα θαυμάσια νὰ κατανοῶμεν τὰ ᾄσματά των, ἀρκεῖ νὰ μὴ τὸν ἐκλαμβάνωμεν ὡς σιωπήν.

Τὸν Σταυρὸν ὅμως μετεχειρίσθημεν μὲ μίαν καινοτομίαν· ἐδώκαμεν δηλ. εἰς αὐτὸν καὶ φωνητικὴν ἐνέργειαν, ὅπου ἦτο ἀνάγκη, τοποθετήσαντες ἀκριβῶς ἐπ' αὐτοῦ τὸν χαρακτῆρα, ὅστις θὰ λεχθῇ ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ ἡμίσεως χρόνου εἴτε ἐπὶ τὸ ὀξὺ εἴτε ἐπὶ τὸ βαρὺ ἢ καὶ ἐπὶ τῆς ἰσότητος. Ὅπου δὲ ὁ ἥμισυς ἐκεῖνος χρόνος συνεχίζεται ἐπὶ τῆς ἄρσεως τοῦ πρὸ αὐτοῦ ἀκεραίου ὁ Σταυρὸς μένει ὡς ἔχει. Γράψαντες οὕτω, ἄνευ οὐδεμιᾶς βεβαίως ἀξιώσεως, ἐνομίσαμεν καὶ μόνον, ὅτι οὕτω εὐκολωτέραν καθιστῶμεν τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ μέλους καὶ πιστότερον ἀποδίδομεν αὐτὸ παρὰ ἐὰν προετάττομεν ἢ ἐπετάττομεν τῷ Σταυρῷ τὴν εἰς τὸν ἥμισυ χρόνον ἀνήκουσαν συλλαβήν, καὶ τοῦτο διότι διαιροῦντες τὸν $1\frac{1}{2}$ χρόνον ἀκριβῶς ὅπως καὶ ὁ κ. Φιλανθίδης εἰς 3 ἴσα μέρη: θέσιν Τά, ἄρσις ἀκ καὶ ἐπιπρόσθετον ἄρσιν το:, ὀφείλομεν ἀκριβῶς ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Το ἤτοι τοῦ Σταυροῦ, νὰ εἴπωμεν τὴν συλλαβὴν τὴν ἀνήκουσαν εἰς αὐτὸ καὶ οὐχὶ ὀλίγον τι ἐνωρίτερον ἢ ἀργότερον, ὅπως πιθανὸν νὰ πράττωσί τινες διὰ τοῦ συστήματος τοῦ νὰ προτάττωμεν ἢ καὶ νὰ ἐπιττάτωμεν τῷ Σταυρῷ τὴν ἀνήκουσαν αὐτῷ συλλαβήν.

Καθ' ἡμᾶς λοιπὸν ἡ γραφὴ ἐπὶ παραδείγματι τῆς ἐπῳδοῦ τοῦ Χαραλάμπη θὰ ἔχῃ οὕτω:

Ἦχος $\frac{\lambda}{\pi}$ Νη

Ἐπῳδὸς

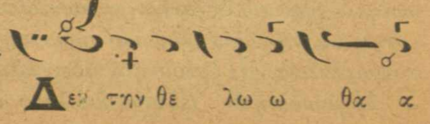

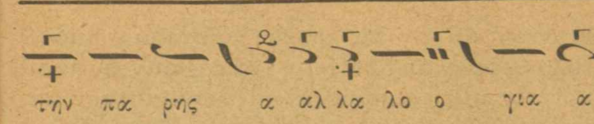

Ἥτις, αὐτὸ τοῦτο θέλουσα νὰ παραστήσῃ ὅ,τι καὶ ὁ κ. Φιλανθίδης ἠννόει, ὁδηγεῖ, ἂν δὲν ἀπατώμεθα, καλλίτερον τὸν ἀναγνώστην εἰς κανονικωτέραν ἐκτέλεσιν τοῦ ᾄσματος, ἀρκεῖ νὰ ἐνθυμῆται οὗτος νὰ κρούῃ τρίσημον τὸν πρῶτον χρόνον, τοῦ ὁποίου τὸ τελευταῖον τρίτον εἶναι αὐτὸς ὁ Σταυρός, ὅπως προηγουμένως ἀνελύθη, καὶ ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου τρίτου νὰ ἐξαγγέλῃ τὸν ἄνωθεν τοῦ Σταυροῦ χαρακτῆρα.

Ἐκ τῶν ὑπολειπομένων ᾀσμάτων τὸ ἓν ὀνομάζεται Καρπασίτισσα καὶ ᾄδεται συνήθως εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τῆς νήσου· τὸ δὲ ἕτερον ἡ Παραλιμνίτισσα εἶνε χορὸς ἀνδρικὸς μετ' ᾄσματος ἀναποσπάστως συνδεδεμένος. Οἱ δύο χορευταὶ ἐναλλὰξ ᾄδουσι κατ' αὐτὸν πλεῖσθ' ὅσα δίστιχα εἰλημμένα ἅπαντα ἐκ τοῦ ἀνεξαντλήτου θησαυροῦ τῆς κυπριακῆς μούσης. Εἰς τὸν χορὸν τοῦτον γίνεται χρῆσις καὶ πολλῶν τρελλῶν ἢ ἀκολάστων ᾀσμάτων· ἔστιν ὅτε δὲ καὶ ποιητικὸς διαγωνισμὸς τῶν χορευτῶν· Φαίνεται δὲ νὰ κατάγεται ὁ χορὸς οὗτος ὡς τὸ ὄνομα δηλοῖ ἀπὸ τὸ Παραλίμνι, χωρίον παρὰ τὴν Ἀμμόχωστον.

Λεμησσὸς Κύπρου

Χρῆστος Ἀποστολίδης

ΟΛΙΓΑΙ ΛΕΞΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΜΑΣ ΑΣΜΑΤΩΝ

ὑπὸ Γ. Δ. ΠΑΧΤΙΚΟΥ

(ἀνεγνώσθη ἐν τῇ ἐν Κων)πόλει δοθείσῃ μουσικῇ συναυλίᾳ τῇ 28 Δεκεμβρίου 1903).

Ἐξοχώτατε κύριε Πρεσβευτὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ λοιπὴ ἐρίτιμος καὶ φιλόμουσος ὁμήγυρις.

Ζωηρά τις περιέργεια παρέσχεν ἀφορμὴν ὅπως γράψω ἐν Ἀθήναις τὴν πρώτην δημοτικὴν μελῳδίαν ἀπὸ τοῦ στόματος ἑνὸς χωρικοῦ γέροντος κατὰ μῆνα Δεκέμβριον τοῦ 1899, ὅτε ἀκόμη ἐφοίτων ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Ἔκτοτε παρῆλθον 14 ὅλα ἔτη καὶ εἰς τὸ διάστημα τοῦτο κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ περιστάσεις ἠδυνήθην νὰ περισυλλέξω περὶ τὰς 300 δημοτικὰς μελῳδίας, καταγομένας ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας τῶν Νήσων τοῦ Αἰγαίου, τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας καὶ τῆς Ἑλλάδος.

Τὰ δημοτικὰ ταῦτα ᾄσματα μετὰ τοῦ μέλους αὐτῶν ἔγραψα, ἄλλα μὲν ἐπὶ τόπου κατὰ τὰς διαφόρους θρησκευτικὰς καὶ ἐθνικὰς ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις τοῦ λαοῦ, ἄλλα δ' ἐκ προσώπων γνωριζόντων καλῶς ἀπὸ μνήμης τὰ τῆς πατρίδος των ᾄσματα.

Θεωρῶ δὲ ὅλως περιττὸν νὰ σημειώσω, ὅτι γράφων τὰς μελῳδίας προσεπάθουν πάντοτε ν' ἀποδώσω αὐτὰς ὅσον ἔνεστι πιστῶς καὶ ἀνελλιπῶς, ἐπιτελῶν οἱονεὶ, οὕτως εἰπεῖν ἔργον μουσικοῦ φωτογράφου.

Ἐκ τῶν ᾀσμάτων τῆς συλλογῆς μου ταύτης κατὰ τὸ 1895 καὶ 1896 ὀγδοήκοντα ὑποβληθέντα εἰς τὸν **Ζωγράφειον ἀγῶνα** *τοῦ «Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου» ἐβραβεύθησαν δίς. Μέγα δὲ μέρος τοῦ ᾀσματολογίου τῆς ἑσπερίδος ταύτης ἀποτελεῖται ἐκ τῶν βραβευθέντων τούτων ᾀσμάτων.*

Ὅσον τὸ ἔργον μου ὑπὸ ἔποψιν τῆς περισυλλογῆς ὑπῆρξε σχετικῶς πλούσιον, τόσον ἐξ ἐναντίας ὑπῆρξε πενιχρὸν ὑπὸ ἔποψιν μουσικῆς ἐκτελέσεως.

Ἡ ἀδιαφορία καὶ ἡ περιφρόνησις, αἱ ὁποῖαι περιβάλλουσιν ὡς μὴ ὤφελε, τόσον ἀστόργως τὸ παρθενικὸν σῶμα τῶν δημοτικῶν μας ᾀσμάτων, μὲ ἠνάγκασαν ὅπως πολὺ ἀραιῶς καὶ πάντοτε σχεδὸν μετ' ἄλλων μουσουργημάτων ἐκτελέσω τινὰ ἐξ αὐτῶν, εἴτε ἐν ταῖς ἐμαῖς διαλέξεσι τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, εἴτε καὶ ἐν ἰδιαιτέραις δημοσίᾳ διδομέναις συναυλίαις.

Ἡ περιβάλλουσα ἡμᾶς ξενομανία μὲ ἔκαμε ὅπως βραδέως μέν, ἀλλ' ἀσφαλῶς προχωρήσω, ἔχων πάντοτε τὴν ἐνδόμυχον πεποίθησιν, ὅτι θὰ ἔλθῃ ἡμέρα, καθ' ἣν θὰ γεννηθῇ καὶ παρ' ἡμῖν γνησία ἐθνικὴ **μουσικὴ συνείδησις** *πρὸς ἐκτίμησιν τῶν θελκτικῶν τούτων μουσικῶν προϊόντων τοῦ λαοῦ, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὰ πολυτιμότατα θρύμματα τοῦ μουσικοῦ παρθενῶνος.*

Ἀλλ' ἀπό τινος χρόνου τὰ πράγματα προσέλαβον ἄλλην ὅλως διόλου γενναίαν καὶ ἐνθαρρυντικὴν τροπήν.

Τὴν 23 τοῦ παρελθόντος Μαρτίου ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ ἐδίδετο ἡ τρίτη ἐπανάληψις τῶν ὑπ' ἐμοῦ μελοποιηθέντων χορικῶν τῆς «Μηδείας» τοῦ Εὐριπίδου. Χάριν ποικιλίας εἶχον ἀναγράψει εἰς τὸ πρόγραμμα καὶ ἐννέα δημοτικὰ ᾄσματα. Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ᾀσμάτων τούτων ἔτυχε νὰ παρευρεθῇ καὶ μουσοτραφὴς ὁμογενὴς ἐν Ἀθήναις μὲν διαμένων, ἀλλὰ χάριν τῶν ἐργασιῶν του παρεπιδημῶν ἐνταῦθα. Μετὰ τὸ τέλος τῆς συναυλίας ὁ μουσοτραφὴς ἀνήρ, τὴν ἐκ τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων συγκίνησίν του ἐν τοῖς δακρυβρέκτοις ὀφθαλμοῖς του ἔχων ἀποτυπωμένην, εὐηρεστήθη νά μοι ἀναγγείλῃ, ὅτι πρόθυμος εἶνε νὰ χορηγήσῃ 200 ὀθωμ. λίρας πρὸς περισυλλογὴν καὶ δημοσίαν ἐκτέλεσιν τῶν δημοτικῶν μας ᾀσμάτων. Παρεκάλεσε δὲ ἰδιαιτέρως ὅπως τὸ ὄνομά του τηρηθῇ ὑπὸ τὸν σεμνὸν τῆς ἀνωνυμίας πλέον.

Ἡ εὐγενὴς αὕτη δωρεά, ἡ πρώτη ἐξ ὅσων τοὐλάχιστον ἐγὼ γνωρίζω εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς Ἀνατολὴν διὰ τὰ δημοτικά μας ᾄσματα, διηυκόλυνέ με σπουδαίως ὅπως οὐ μόνον ἐργασθῶ ὅσον ἔνεστιν ἀνέτως διὰ τὴν τεχνικὴν προετοιμασίαν τῶν ἀπόψε ἐκτελεσθέντων ᾀσμάτων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐπιτόπιον ἐπίσκεψιν 22 χωρίων καὶ κωμοπόλεων τῆς Θρᾴκης καὶ τῆς Μ. Ἀσίας νὰ ἔχω σπουδαῖον στήριγμα.

Καὶ περὶ μὲν τῆς μουσικῆς μου ταύτης περιοδείας τῆς γενομένης κατὰ μῆνα Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον λεπτομερῶς θὰ ὁμιλήσω κατ' αὐτὰς ἐν τῷ γεραρῷ «Ἑλληνικῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ».

Ἀλλὰ δὲν θεωρῶ περιττὸν ἐν παρόδῳ νὰ προσθέσω ὅτι κατὰ τὴν περιοδείαν μου ταύτην ἠδυνήθην νὰ περισυλλέξω ὑπὲρ τὰς 60 νέας δημοτικὰς μελῳδίας, ἐξ ὧν 8 περιλαμβάνονται καὶ εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς ἑσπερίδος ἡμῶν.

Ὁ ἡμέτερος χορηγὸς διὰ τῆς εὐγενοῦς δωρεᾶς του σκοπὸν εἶχε κυρίως, ὅπως καταστήσῃ, ὅσον ἔνεστιν, ἀγαπητὰ τὰ δημοτικά μας ᾄσματα ἐν τῇ συνειδήσει τῆς ἡμετέρας κοινωνίας, μὴ ἀποκλειομένων, ἐννοεῖται, πρὸς ἐπιτυχίαν τούτου καὶ τῶν φώτων τῆς μουσικῆς ἐπιστήμης πρὸς πλείονα ἔξαρσιν καὶ μεγαλοπρέπειαν αὐτῶν.

Ἀναλόγως λοιπὸν τῆς προθέσεως ταύτης τοῦ χορηγοῦ, ἐγένετο ὑφ' ἡμῶν καὶ ἡ τεχνικὴ προπαρασκευὴ τῶν σήμερον ἐκτελεσθησομένων ᾀσμάτων, ἡ ὁποία καὶ οὐκ ὀλίγον χρόνον μὲ ἀπησχόλησε διὰ τὸ πολυμερὲς καὶ περίπλοκον τοῦ ἔργου. Πρέπει νὰ γνωρίσωμεν καλῶς, ὅτι μεταξὺ τῆς περισυλλογῆς καὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ᾀσμάτων μεγάλη ὑπάρχει ἀπόστασις, ὅπως καὶ μεταξὺ τοῦ θερισμοῦ τοῦ σίτου ἐκ τῶν ἀγρῶν καὶ τοῦ ἐκ τούτου κατασκευαζομένου ἄρτου μακρὰ ἡ ἀπόστασις.

Εἶναι δὲ λυπηρόν, ὅτι τινὲς τὰς μεγίστας ταύτας δυσκολίας τῆς προετοιμασίας δὲν εὐηρεστήθησαν καθόλου νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν, ἀλλ' ὑπείκοντες τίς οἶδεν, εἰς ὁποίας ὑποβολὰς καὶ εἰς ὁποῖα ἰδιοτελῆ σχέδια, λάβρως ἐπετέθησαν ἐναντίον ἔργου καθαρῶς ἐθνικοῦ. Εἶμαι δὲ βεβαιότατος ὅτι οἱ τοιοῦτοι ὑπὸ τῶν πραγμάτων μεταπειθόμενοι, θὰ αἰσθανθῶσι βαθεῖαν τύψιν συνειδήσεως ἐπὶ τοῖς ἄδικα λεγομένοις καὶ ἀδικώτερα γραφομένοις.

Ἐν τῇ τεχνικῇ προετοιμασίᾳ τῶν ᾀσμάτων ἡμῶν οἴκοθεν ἐννοεῖται, ὅτι μετὰ τῆς μονοφωνίας δὲν ἀπεκλείσαμεν καὶ τῆς χρῆσιν τῆς ἁρμονικῆς πολυφωνίας. Τοῦτο δ' ἐπράξαμεν ὅπως ἔτι μᾶλλον ἐξάρωμεν καὶ ἐνισχύσωμεν τὸ ἀρχικὸν ἐθνικὸν μέλος. Πρὸς τοῦτο δὲ τὴν αὐστηρὰν ἁρμονικὴν πολυφωνίαν ὑπετάξαμεν μᾶλλον εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ ἀπαιτήσεις τῶν ἑλληνικῶν μελῳδιῶν, παρὰ νὰ θυσιάσωμεν αὐτὰς ἀστόργως καὶ ἐπιβλαβῶς εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς εὐρωπαϊκῆς μελοποιΐας.

Πέποιθα, ὅτι τὰ δημοτικά μας ᾄσματα τότε μόνον θὰ καταστῶσι κοινὰ καὶ παρὰ τῇ ὁμογενεῖ κοινωνίᾳ τῶν μεγαλοπόλεων ἀγαπητά, ὅταν θὰ προστρέξωμεν εἰς τὴν συνδρομὴν τῆς ἁρμονικῆς πολυφωνίας, ἡ ὁποία μόνη σήμερον δεσπόζει ἐν τῷ μουσικῷ ὁρίζοντι τῶν πεπολιτισμένων λαῶν τῆς ὑφηλίου.

Τὰ ᾄσματα δὲ τὰ ὁποῖα θὰ ἐκτελεσθῶσιν κατὰ τὴν ἑσπέραν ταύτην, εἶνε ἀπὸ τὰ παλαιότατα τοῦ λαοῦ, καθόσον ἔχω γράψει αὐτὰ ἀπὸ γραίας γυναῖκας ἢ καὶ γέροντας ἄνω τῶν 60 καὶ 70 ἐτῶν καὶ οἱ ὁποῖοι ἔχουσιν ἀκούσει ἄλλοι μὲν ἀπὸ τοὺς γονεῖς των καὶ ἄλλοι ἀπὸ τοὺς προπάτοράς των. Διὰ τῆς ἀκροάσεως λοιπὸν τῶν παλαιῶν τούτων ᾀσμάτων οὐδὲν ἄλλο θὰ πράξωμεν τὴν ἑσπέραν ταύτην, ἢ ὅτι θὰ ἔλθωμεν εἰς πνευματικὴν μουσικὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν πατέρων ἡμῶν, γενόμενοι οὕτω μέτοχοι τῆς λύπης, τῆς χαρᾶς, τῆς νοσταλγίας, τῶν ἐρωτικῶν αἰσθημάτων, τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος αὐτῶν κλπ. Τινὰ ἐκ τούτων ἐν τῇ ἐκτελέσει ἴσως καταλείπουσιν ἡμᾶς ψυχροὺς κατὰ τὴν πρώτην ἀκρόασιν, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι καὶ ὅλα τὰ αἰσθήματα ἡμῶν δὲν συμφωνοῦσι κατὰ πάντα μὲ τὰ αἰσθήματα τῶν πατέρων ἡμῶν.

Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τῆς μερικῆς ταύτης περιπτώσεως τὸ πρᾶγμα καθίσταται τόσον σπουδαῖον, ὥστε κατ' ἀνάγκην μᾶς ἐπιβάλλεται, ὅπως μυρίας εὐχαριστίας ἐκφράσωμεν εἰς τὸν εὐγενῆ ἀνώνυμον χορηγόν, ἡ γενναιότης τοῦ ὁποίου παρέχει ἡμῖν τὴν τόσον γλυκεῖαν καὶ συγκινητικὴν στιγμὴν τῆς πνευματικῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῆς προγενεστέρας ἡμῶν γενεᾶς.

Ζωηρὰς δ' ἐκφράζομεν εὐχαριστίας καὶ εἰς τὴν Α. Ε. τὸν Πρεσβευτὴν τῆς Ἑλλάδος κ. Ι. Γρυπάρην, ὅστις ἐν τῇ πρὸς πᾶν κοινωφελὲς ἔργον προθύμῳ καὶ σθεναρᾷ αὐτοῦ διαθέσει ἔσχε τὴν εὐγένειαν νὰ λάβῃ ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν Αὐτοῦ προστασίαν τὰ ᾄσματα ταῦτα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Μυρίας ἐπίσης ἐκφράζομεν εὐχαριστίας καὶ εἰς τὰ ἀξιότιμα μέλη τῆς διοργανωτικῆς ἡμῶν ἐπιτροπείας, τῆς ἀποτελουμένης ἀπὸ τοὺς ἀξιοτίμους κ.κ. Ἀποστολίδην Γ., Εὐγενίφην Ε., Ζαρίφην Γ., Ἡλιάσκον Ι., Giraud E., *Κοπάσην Α.,* Mizzi L., Ouspeneki Th., *Παντζίρη βέην Αλ., Παράσχον Θ., Πεσμαζόγλουν Στ., Σαρακιώτην βέην Β., Σινιόσογλουν Σ., Χαριτωνίδην Χαρ. Χατζηχρήστου Χρ., Ψαλίδαν Μιχ., διότι ἔσχον τὴν εὐγενῆ καλωσύνην νὰ περιβάλωσι τὸ ἡμέτερον ἔργον διὰ τῆς ἐνθαρρυντικῆς αὐτῶν ἀρωγῆς.*

Πρὸς πάντας ἐπίσης τοὺς τιμήσαντας τὴν ἑσπερίδα ἡμῶν φιλομούσους ἀκροατὰς ζωηρὰς ἐκφράζομεν εὐχαριστίας διὰ τὴν ἐνθαρρυντικὴν αὐτῶν προθυμίαν.

Ἀλλὰ περὶ οὕτωσὶ πανηγυρικῆς ἐκτελέσεως τῶν δημοτικῶν ἡμῶν ᾀσμάτων προκειμένου, καὶ δὴ ᾀσμάτων πλείστων ἐκ τῶν χωρῶν τῆς κραταιᾶς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καταγομένων, καθῆκον ὑπέρτατον ἐπιβάλλει ἡμῖν, ὅπως ὑποβάλωμεν τὴν ζωηρὰν ἡμῶν εὐγνωμοσύνην καὶ τὰ ταπεινὰ ἡμῶν σέβη πρὸς τὸν φιλόλαον καὶ φιλόμουσον ἡμῶν Ἄνακτα Σουλτὰν Ἀβδοὺλ Χαμὶτ Χὰν τὸν Β' ὑπὸ τὴν κραταιὰν αἰγίδα τοῦ Ὁποίου οὐ μόνον ἡ ἐθνικὴ ἡμῶν γλῶσσα καὶ θρησκεία ἐλευθέρως ἐξασκοῦνται καὶ προστατεύονται, ἀλλὰ καὶ τὰ γράμματα καὶ αἱ μοῦσαι ζῶσι καὶ ἀκμάζουσιν ὅσον ἴσως εἰς οὐδεμίαν ἄλλην χώραν.

Ὁ ὕμνος, ὃν πρὸ ὀλίγου ἐμέλψαμεν, δὲν ἦτο μόνον ὕμνος ᾀδόμενος παρὰ νομοταγῶν πολιτῶν πρὸς κραταιὸν μονάρχην, ἀλλ' ὕμνος καὶ ζωηρᾶς εὐγνωμοσύνης.

Ἀλλὰ τὰ δημοτικά μας ᾄσματα, φιλόμουσον ἀκροατήριον, ἔχουσιν καὶ ἄλλην σπουδαιότητα, διότι μεγάλως συμβάλλονται καὶ εἰς τὴν τεχνικὴν ἀντίληψιν καὶ διευκρίνησιν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μου-

1 *Ταύτας δημοσιεύομεν ἐν ἄλλῃ στήλῃ.*

σικῆς. Ἀπὸ τοιαύτην δὲ ἔποψιν τὰ πολύτιμα ταῦτα λείψανα τῆς λαϊκῆς μούσης ἐνδιαφέρουσιν ὄχι μόνον ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ τὸν διεθνῆ πεπολιτισμένον κόσμον, ὁ ὁποῖος περὶ πολλοῦ ποιεῖται πᾶν λείψανον τῆς ἀρχαίας φιλολογίας καὶ τέχνης.

Ὁ ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως πρὸ εἰδικὴν μελέτην τῆς ἡμετέρας μουσικῆς ἀποσταλεὶς μουσικολόγος καθηγητὴς κ. Bourgault Ducoudray *ἰδοὺ τί γράφει περὶ τοῦ ζητήματος τούτου : «Ἐν ταῖς δημοτικαῖς ταύταις μελῳδίαις εὑρίσκεται σχεδὸν ἀνέπαφος ἡ κληρονομία, ἣν ἡ ἀρχαιότης ἐκληροδότησεν καὶ ἣν αὗται πιστῶς ὡς παρακαταθήκην διεφύλαξαν. Μέγα μέρος τῆς κληρονομίας ταύτης δὲν ἐξεμεταλλεύθησαν ἔτι οἱ δυτικοί. Ἐφαρμοζομένων εἰς τὰ νέα ταῦτα στοιχεῖα τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης, θ' ἀποδοθῶσιν ὑπηρεσίαι τῷ τε μουσικῷ κόσμῳ καὶ ἑαυτῇ. Εἶναι ἀπαρέδεκτον οἱ κεκτημένοι τόσα γόνιμα στοιχεῖα πρωτοτυπίας νὰ περιορίζωνται εἰς ἀντιγραφὴν τῶν ἀλλαχοῦ παραγομένων. Ἀλλαχοῦ δὲ ὁ αὐτὸς σοφὸς καθηγὴς λέγει.*

«Ποῦ εἶνε ἡ ἀρχὴ τῶν ἀριστουργημάτων, ἅτινα τιμῶσι τὴν ἰταλικὴν, γαλλικὴν καὶ γερμανικὴν σχολήν ; καὶ ποῦ ἀλλαχοῦ, ἢ ἐν τῷ **δημοτικῷ ᾄσματι»** *;*

Ἡ περισυλλογὴ λοιπὸν καὶ ἡ ἐκτέλεσις τῶν δημοτικῶν μας ᾀσμάτων ἔχουσιν ἀναντιρρήτως σπουδαιοτάτην σημασίαν.

Ἀλλ' ὑψίστην ἐπίσης σπουδαιότητα ἔχουσι καὶ αἱ μετὰ τοῦ μουσικοῦ μέλους δημοσιεύσεις τοῦ κειμένου αὐτῶν.

Ἐπὶ τοῦ σημείου δὲ τούτου ἀκριβῶς ἔχομεν νὰ ἀναγγείλωμεν τὴν ἑσπέραν ταύτην διὰ πρώτην φορὰν καὶ μίαν λίαν χαροποιὰν εἴδησιν, Μεγάτιμος καὶ τῶν Ἑλληνίδων Μουσῶν γενναῖος προστάτης εὑρηρεστήθη ν' ἀναλάβῃ τὴν ἔκδοσιν τῶν 200 δημοτικῶν ᾀσμάτων τῆς ἐμῆς συλλογῆς.

Ὁ γενναῖος οὗτος ἀνὴρ, ὃν κατὰ τὴν ἑσπέραν ταύτην διὰ πρώτην φορὰν θὰ παραδώσωμεν εἰς τὸν κοινὸν θαυμασμὸν καὶ ἔπαινον καλεῖται **Γρηγόριος Μαρασλῆς**, *οὗ τὸ ὄνομα τετιμημένον ἔστω καὶ ἀθάνατον.*

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΨΑΛΤΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ τῆς Συμπλοκῆς τοῦ Ὀλίγου

(Συνέχεια ἰδὲ ἀριθμὸν 11—12)

Μετὰ τὸ Ἴσον, ὅπερ προϊσταται τῶν Συμβόλων ἅτινα γενικῶς ὀνομάζομεν Μουσικοὺς Χαρακτῆρας, καὶ ὅπερ, ἐκτὸς ἄλλων πολλῶν καὶ ποικίλων πλεονεκτημάτων ἅτινα παρουσιάζει ἡμῖν ἐν τῇ συνθέσει αὐτοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν μουσικῶν χαρακτήρων, πανίσχυρον καὶ ἐπιβάλλουσαν ἐπίσης παρουσιάζει ἡμῖν τὴν Ἰσότητα, οὗ ἕνεκα οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν αὐτὸ Ἀρχήν, Μέσην καὶ Τέλος τῶν χαρακτήρων καὶ τῆς μουσικῆς τέχνης καὶ μελῳδίας, ἕπεται τὸ Ὀλίγον (——), τοὐτέστι φωνὴ ἀνιοῦσα, ἥτις κατ' ὀλίγον καὶ ἀνὰ ἕνα φθόγγον ἀναβιβάζει τὴν φωνήν.

Τὸ Ὀλίγον λαμβάνει ἐν τῇ συνθέσει διαφόρους θέσεις. Γράφεται μόνον καὶ συμπλέκεται μεθ' ὅλων σχεδὸν τῶν μουσικῶν χαρακτήρων ἐξ ὧν ἄλλους μὲν ὑπατάσσει, εἰς ἄλλους δὲ ὑποτάσσεται καὶ εἰς ἄλλους προτάσσεται, ὡς θέλομεν ἴδει εἰς τὰ παραδείγματα τῆς ὀρθογραφίας.

Τὸ Ὀλίγον μετὰ τῆς Πεταστῆς ἀνάγονται εἰς τὰ ὑποτακτικὰ τῆς μουσικῆς σημεῖα καὶ λέγονται **Σώματα.** Γίγνονται δὲ βοηθητικὰ εἰς τὰ **Πνεύματα,** ἅτινά εἰσι τὸ Κέντημα καὶ ἡ Ὑφηλή, ἐπειδὴ τὰ Πνεύματα οὔτε μόνα ἐκφωνοῦνται, οὔτε μόνα γράφονται. Ἐκφωνοῦνται ὅμως καὶ γράφονται καὶ ἐνεργοῦσι, ὅταν στηρίζονται ἐπὶ τῶν δύο τούτων σωματικῶν χαρακτήρων ἐφ' ὧν ἵστανται καὶ οὓς ὑποτάσσουσιν, ὡς :

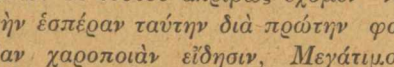

Ὅταν δὲ τὸ Ὀλιγον ὑποτάσσηται, ὁ ὑποτάσσων αὐτὸ χαρακτὴρ προφέρεται μετά τινος ζωηρότητος· τὸ Ἴσον λ. χ. ἐν τῇ θέσει ταύτῃ προφέρεται ὡς εἰ εἶχεν ὑπ' αὐτὸ Ψηφιστὸν , ἤτοι μετὰ μικρᾶς ζωηρότητος (ἰδὲ Θεωρητικὸν Κυριακοῦ Φιλοξένους τοῦ Ἐφεσιομάγνητος, σελ. 95), διότι τὸ Ψηφιστὸν δὲν ἔχει, ὡς ἐσφαλμένως ἐν τῷ χαρακτηρισμῷ αὐτοῦ μετὰ τῆς συνθέσεως τοῦ Ἴσου εἶπον, τὴν περιστροφικὴν ἐνέργειαν τῆς Πεταστῆς, ἀλλὰ μικρὰν ζωηρότητα ἄνευ αὐξομειώσεως φωνῆς. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς ἄλλους χαρακτῆρας τοὺς ὑποτάσσοντας αὐτό· προφέρονται δηλ. καὶ οὗτοι μετὰ μικρᾶς μὲν ἀλλ' ὑπολανθανούσης τρόπον τινὰ ζωηρότητος. Ἰδοὺ δὲ τί λέγει ὁ Κηλτζανίδης περὶ τῶν Κεντημάτων, ὅταν αὐτὰ γράφωνται μετὰ Γοργοῦ ἄνωθεν τοῦ Ὀλίγου· «Δυνάμεθα μὲν νὰ θέσωμεν Γοργὸν ἄνωθεν τῶν Κεντημάτων, ἀλλὰ γράφομεν αὐτὰ ἄνωθεν τοῦ Ὀλίγου οὕτινος λαμβάνουσι τὴν δύναμιν.

Ὅταν ἔν τινι συνθέσει συνεχοῦς ἀναβάσεως τίθενται εἰς ἕκαστον φθόγγον συλλαβαί, τότε ἐν τῇ συνθέσει ταύτῃ μεταχειριζόμεθα ἐκ τῶν ἀνιόντων χαρακτήρων μόνον τὸ Ὀλίγον, οἷον :

Διότι μόνον αὐτὸ τίθεται ἐν συνεχεῖ μετὰ συλλαβῶν ἀναβάσει, ἐνῷ ἡ Ἀπόστροφος τίθεται ἐν τῇ καταβάσει καὶ τὸ Ἴσον ὡς βάσις τῆς μελῳδίας.

Ἂν ὅμως ἡ ἀνάβασις γίνεται ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ συλλαβῇ, τότε μετὰ τοῦ Ὀλίγου μεταχειριζόμεθα καὶ τὰ Κεντήματα, ἅτινα θέτομεν ὑπὸ τὸ Ὀλίγον οὕτω :

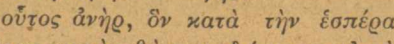

Ἐνῷ ἂν μετὰ τοὺς ἀνιόντας χαρακτῆρας ἕπονται κατιόντες ἰσόχρονοι, τότε τὰ μὲν πρῶτα Κεντήματα θέτομεν ἔξωθεν, τὰ δὲ τελευταῖα ἄνωθεν τοῦ Ὀλίγου μετὰ Ψηφιστοῦ, οὕτω :

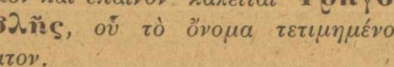

Ἐκ τῆς τοιαύτης δὲ τοποθετήσεως ἐν τοῖς παραδείγμασι τούτοις καὶ ἰδίως ἐν τῷ τελευταίῳ, τῶν Κεντημάτων, δυνάμεθα νὰ διδαχθῶμεν τὰ ἑξῆς· ὅτι ἀναβιβάζουσι μὲν καὶ τὰ Κεντήματα τὴν φωνήν, ὡς θὰ εἴπωμεν ἀλλαχοῦ, ἀλλὰ συλλαβὴν οὐδέποτε λαμβάνουσιν, οὔτε τίθενται ἐν τῇ θέσει. Καὶ διὰ τοῦτο, ἵνα εὑρεθῶσιν ἐν τῇ ἄρσει, ἔνθα ἡ θέσις των, ἐτέθη ὑπὸ τὸ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ τελευταίου παραδείγματος Ἴσον ἡ Διπλῆ, ἵνα κατανοηθῇ, ὅτι καταναλισκομένων ἐν τῷ Ἰσῳ τούτῳ τριῶν χρόνων οἵτινες ἀποτελοῦσιν θέσιν, ἄρσιν καὶ θέσιν, συμπέσωσι τὰ Κεντήματα ἐν τῇ ἀμέσως ἑπομένῃ ἄρσει, τὸ δὲ ἀμέσως μετὰ τὰ Κεντήματα ἐρχόμενον Ὀλίγον ἔλθῃ ἐν τῇ θέσει οὕτως, ὥστε τὰ μὲν Κεντήματα νὰ ἔρχωνται πάντοτε ἐν τῇ ἄρσει, ἕκαστον δὲ Ὀλίγον πάντοτε ἐν τῇ θέσει, ὡς δείκνυσι τὸ ἐν λόγῳ παράδειγμα, διαιρούμενον εἰς πόδας τετρασήμους, οὕτω :

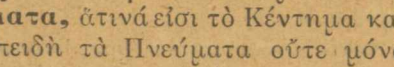

Ἀλλὰ καὶ ἄλλως δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν γραμμὴν ταύτην· ἂν δηλονότι διαιρέσωμεν αὐτὴν εἰς πόδας δισήμους (ἀφοῦ ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τὸ Ἴσον τὴν Διπλῆν, ἥ, ἀφαιροῦντες αὐτήν, προσθέσωμεν δύο ἕτερα Ἴσα πρὸς συμπλήρωσιν τῶν χρόνων τῆς Διπλῆς) οὕτω :

καὶ οὕτω :

Ὅτε, καὶ χωρὶς νὰ θέλωμεν, ἀναγκαζόμεθα ἐκ τῆς τοιαύτης τῆς γραμμῆς αὐτῆς διαιρέσεως νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι ἕκαστος δίσημος ποὺς σχηματίζεται ἐκ δύο χρόνων, ἤτοι ἐκ χρόνου μακροῦ (—), καὶ ἐκ χρόνου βραχέος (⏑), ἐξ ὧν ὁ μὲν πρῶτος ἀποδίδεται εἰς τὴν θέσιν καὶ ἀπαγγέλλεται ζωηρότερον, ὁ δὲ δεύτερος εἰς τὴν ἄρσιν καὶ ἀπαγγέλλεται ἀσθενέστερον.

Οὕτω καθορίζεται ἡ θέσις τῶν χαρακτήρων τούτων ἐν τῇ συνθέσει καὶ οὕτως ἡ κανονικὴ τοῦ ῥυθμοῦ λειτουργία.

Τοὺς λόγους δὲ δι' οὓς ἠναγκάσθην ἐπὶ τοσοῦτον ν' ἀσχοληθῶ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο θὰ ἐκθέσω εἰς τὸ ἑπόμενον φύλλον τῆς «Φόρμιγγος».

(Ἕπεται συνέχεια.) **Δ. Παπαπαναγιώτου.**

ΤΑ ΤΩΝ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΩΝ

— **Ἀνεχώρησε διὰ Βερολῖνον μετὰ τῆς ἐντεῦθεν** διελθούσης πρό τινος Ἀμερικανίδος χορευτρίας Μὶς Δόγκαν ὁ ἀγαπητὸς ἡμῖν συνάδελφος καὶ ἄλλοτε συνδιευθυντὴς τῆς «Φόρμιγγος» κ. Παναγιώτης Τζαννέας καθηγητὴς τῆς Γυμναστικῆς καὶ φιλόλογος, εἷς δὲ τῶν κρατίστων παρ' ἡμῖν μουσικῶν.

Ὁ κ. Τζαννέας προσελήφθη ὑπὸ τῆς Μὶς Δόγκαν ὡς διδάσκαλος τῆς μουσικῆς εἰς τὸν ὑπ' αὐτῆς καταρτισθέντα χορὸν ἐξ ἑλληνοπαίδων, ἅτινα ἐντεῦθεν αὐτὴ προσέλαβε πρὸς τελειοτέραν ἐκπαίδευσιν ἐν τῷ χορῷ καὶ τῇ μουσικῇ κατὰ τὸ ἰδιόρρυθμον αὐτῆς σύστημα τῆς ἀπὸ σκηνῆς παραστάσεως τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν χορῶν συνοδευομένων ὑπὸ μουσικῆς προσεγγιζούσης τὴν παρ' ἡμῖν ὑπάρχουσαν Βυζαντινήν.

— **Ἐπανέκαμψεν ἐκ τῆς Ἑσπερίας ὁ γνωστὸς** μουσικοδιδάσκαλος κ. Ἰωάννης Θ. Σακελλαρίδης ἀναγκασθεὶς νὰ διακόψῃ τὴν γνωστήν μουσικήν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην περιοδείαν του ἐκ σοβαρᾶς ἀσθενείας τῆς θυγατρός του, θανούσης δυστυχῶς ἅμα τῇ ἐνταῦθα ἀφίξει του.

— **Προσελήφθη ὡς δεξιὸς ἱεροψάλτης τοῦ ἐν**ταῦθα Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Παναγίας Ῥόμβης ὁ καλλίφωνος μουσικὸς κ. Δημήτριος Δημόπουλος ἀντὶ τοῦ κ. Τζαννέα ἀναχωρήσαντος ἐπ' ἀδείᾳ εἰς Βερολῖνον.

Ἡ πρόσληψις αὕτη τοῦ κ. Δημοπούλου ἐδικαίωσε τὰς προσδοκίας τῶν κ. ἐπιτρόπων τῆς Ῥόμβης ἀνευρόντων ἐν τῷ προσώπῳ τούτου τὸν κατάλληλον ὄντως μουσικὸν διὰ τὴν θέσιν ταύτην, ἣν πάντοτε οἱ δοκιμώτεροι τῶν παρ' ἡμῖν μουσικῶν κατελάμβανον.

—**Προσελήφθη ὡς δεξιὸς ἱεροψάλτης ἐν τῷ ἐν**ταῦθα Ἱερῷ Ναῷ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης ὁ κάλλιστος μουσικὸς κ. Δημήτριος Ζήσης ὃν καὶ συγχαίρομεν ἀπὸ καρδίας.

—**Ἀπολυθέντος διὰ λόγους πολιτικοὺς τοῦ δε**ξιοῦ ἱεροψάλτου τοῦ ἐν Πειραιεῖ Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου κ. Ἀναστασίου Φιλίππου τὴν θέσιν ταύτην κατέλαβεν ὁ τοῦ Ἁγίου Νικολάου Πειραιῶς ἱεροψάλτης κ. Ἰωάννης Σακελλαρίου, τούτου δὲ τὴν θέσιν κατέλαβεν ὁ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἱεροψάλτης κ. Δημ. Ξυνογαλᾶς.

— **Ἀφίκετο ἐκ Σπάρτης ὅπως ἐγκαταστα θῇ ἐν**ταῦθα ὁ κ. Δημήτριος Ζαχαράκος εἷς τῶν δοκιμωτέρων ἱεροψαλτῶν χρηματίσας ἄλλοτε πρωτοψάλτης τοῦ ἐνταῦθα Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Χρυσοσπηλαιωτίσσης.

— **Ἀφίκετο ἐκ Πύργου χάριν τῆς ὑγείας του ὁ** καλλίφωνος ἱεροψάλτης κ. Νῖκος Λαμπρόπουλος.

Ὅσοι ἔχουσιν εἰς χεῖρας των ἀγγελίας τῆς μετ' ὀλίγον ἐκδοθησομένης «Χρηστομαθείας τῆς μουσικῆς» τοῦ κ. Βασιλείου Ν. Ζαγκλιβερινοῦ παρακαλοῦνται νὰ ἐπιστρέψωσι ταύτας πρὸς τὸν ἴδιον διαμένοντα ἐν Πειραιεῖ ὁδῷ Ζέας ἀριθ. 64.

(Ἕπεται παράρτημα περιέχον τὸν πίνακα τοῦ Ἰσολογισμοῦ τῆς Β' ἐξαμηνίας τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης.

Τύποις Ἀποστολοπούλου.